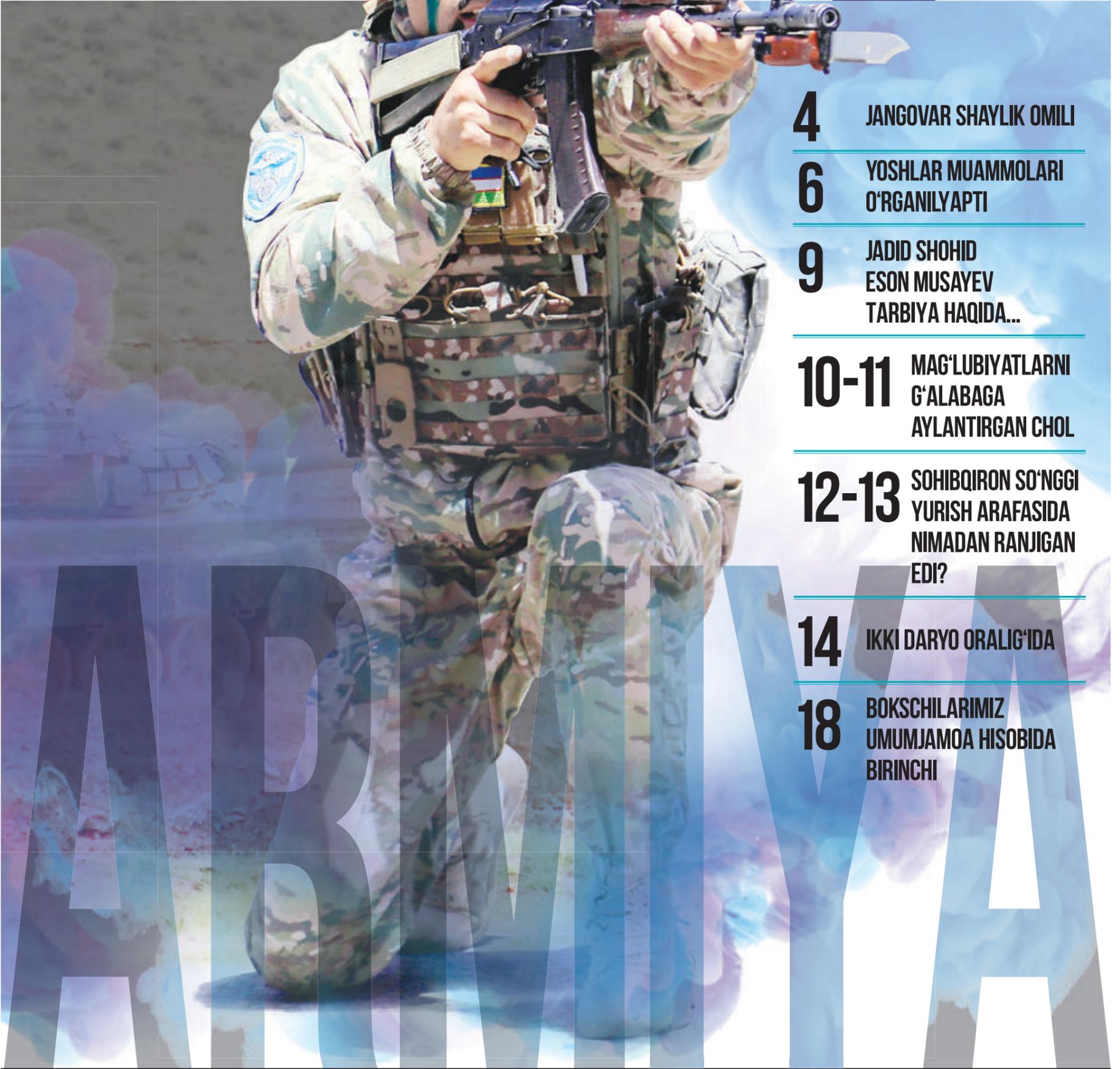

VATANPARVAR

MILLIY ARMIYAMIZNING MUSTAHKAM QALQONIDIR!

● Gazeta 1992-yilning 24-iyulidan nashr qilinib kelmoqda. ● 2024-yil 5-iyun, №14 (3076)

4 JANGOVAR SHAYLIK OMILI

6 YOSHLAR MUAMMOLARI O'RGANILYAPTI

9 JADID SHOHI
ESON MUSAYEV
TARBIYA HAQIDA...

10-11 MAG'LUBIYATLARNI
G'ALABAGA
AYLANTIRGAN CHOL

12-13 SOHIBQIRON SO'NGGI
YURISH ARAFASIDA
NIMADAN RANJIGAN
EDI?

14 IKKI DARYO ORALIG'IDA

18 BOKSCHILARIMIZ
UMUMJAMOA HISOBIDA
BIRINCHI

**BESHIKDA ULG'AYAR SOHIBQIRONLAR,
HAMISHA YOVQURSAN, MILLIY ARMIYAMI!**

IJTIMOIIY-SIYOSIY, MA'NAVIY-MA'RIFIY, HARBIY-VATANPARVARLIK GAZETASI

BIZ
HAQIMIZDA

@ vatanparvar-bt@umail.uz

t.me/mv_vatanparvar_uz

t.me/mudofaavazirligi

facebook.com/mudofaavazirligi

instagram.com/mudofaavazirligi

youtube.com/c/uzarmiya

“AMIR TEMURNING MILLIY DAVLATCHILIK SIYOSATI: TARIX VA HOZIRGI ZAMON”

Bahrom ABDURAHIMOV

saltnati ham osongina barpo etilgan emas. Siyosiy kurashlar, savashlar... Bunyodkorlik ham unutilmadi. Sohibqiron siyosatida bugunga uyg'un keladigan jihatlar ko'p.

Institutda o'tgan tadbiri kuzatar ekanmiz, olimlar anjumanida tinglovchi bo'lish ham kishini ko'p narsalardan bahramand qilishiga amin bo'ldik. Yig'ilganlar O'zbekiston Respublikasi

Har bir xalqning o'z tarixi bor, dunyo tamaddunida o'ziga xos o'rni bor. Ana shu tarix sahifalarida ulkan saltanatlar barpo qilgan, davlatchilik tarixi bir necha yuz yillar narisiga borib taqaladigan o'zbek xalqining tarixi alohida ajralib turadi. Bugun qo'shni mamlakatlar olimlari soxta tarix yaratishga zo'r bermoqdalar. Ilmiy manbalar bu xatti-harakatlarni chippakka chiqarsa-da, bunday urinishlar izsiz ketishi qiyin. Yolg'on tarix bilan ongi to'ldirilgan avlod paydo bo'lishi mumkin. Ilm va xolislikda hikmat ko'p!

9 aprel – buyuk sohibqiron Amir Temur tavallud topgan kun. Shu munosabat bilan joylarda qator ma'naviy-ma'rifiy, madaniy tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bunday katta taraddud qutlug' sanalarga xos. Mudofaa vazirligi Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va aloqa harbiy institutida bo'lib o'tgan “Amir Temurning milliy davlatchilik siyosati: tarix va hozirgi zamon” mavzusidagi uslubiy seminar ham ana shu tarixiy sanaga bag'ishlandi.

Mamlakatimiz mustaqilligiga qadar buyuk jahongir Amir Temur

haqida deyarli gapirmas edik. U haqida bilganlarimiz “qonxo'r”, “istilochi”, “kallaminorlar yasagan yovuz”dan nariga o'tmagan. Va bir parchagina O'zbekiston tarixiga bag'ishlangan tarix kitobida uning qo'rqinchli bir rasmi... Holbuki, dunyo uni juda yaxshi bilar edi. Bizdan uni olis tutsalar ham xorijda u haqda kinofilmlar ishlangan, ishlanmoqda, romanlar, qissalar yaratilgan, yaratilmoqda. Olimlarimizga ilmiy tadqiqot ishlari olib borishga to'sqinlik qilindi, badiiy asarlar yaratishga qarshilik qilindi.

Shukurki, u kunlar ortda qoldi. Bugun jajji farzandlarimiz ham sohibqiron Amir Temurni biladilar, uning nomini g'urur bilan tilga oladilar, Temur ismi ham bolalarimizga ulug' bir muhabbat bilan qo'yiladigan bo'lgan.

Dunyo hamisha talato'plar ichida bo'lgan. Amir Temurning ulkan

jamoat xavfsizligi universiteti professori Jumaboy Rahimovning suhbatini katta qiziqish bilan tingladilar. Tarixchi olim Ixtiyor Esonov bugun son emas, ilm-ma'rifat va kuchli g'oyaning o'rni muhimligini alohida ta'kidlab o'tdi.

Tadbiri tom ma'noda olimlar anjumani, deyish mumkin. Fanlar akademiyasi tarix instituti, Amaliy fanlar universiteti, Temuriylar tarixi davlat muzeyi, Yozuvchilar uyushmasi, oliy harbiy ta'lim muassasalaridan mutaxassislar ishtirok etdi. Mehmonlarga esdalik sovg'alar topshirildi.

Institut kursantlari Amir Temurga bag'ishlangan sahna ko'rinishi namoyish etdilar. Bahs va savol-javoblarga boy o'tgan tadbir buyuk ajdodimizga yuksak ehtiromning bir ko'rinishidir.

Inobat IBROHIMOVA,
“Vatanparvar”

Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurtida sohibqiron Amir Temur tavalludining 688 yilligi munosabati bilan xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya tashkil etildi.

JAHON HARBIY SAN'ATI USTASI

“Sohibqiron Amir Temurning jahon va milliy harbiy san'at rivojiga qo'shgan hissasi” mavzusida bo'lib o'tgan mazkur anjumanda Amir Temur xayriya jamoat fondi, Temuriylar tarixi davlat muzeyi vakillari, temurshunos olimlar, professor-o'qituvchilar, bilim yurtining o'zbek va xorijiy guruh kursantlari, onlayn tarzda Farg'ona shahridagi “Temurbeklar maktabi” hamda Urganch shahridagi Jaloliddin Manguberdi harbiy-akademik litseyi o'quvchilari ishtirok etdi.

Taniqli olimlar tomonidan buyuk sarkardaning o'ziga xos jang san'ati, taktikalari va uning milliy armiyamizda tutgan muhim ahamiyati xususida fikr-mulohazalar, boy ma'lumotlar berildi.

Shuningdek, konferensiya davomida Temuriylar tarixi davlat muzeyi va badiiy ijodkorlar uyushmasining bir guruh rassomlari tomonidan ishlab chiqilgan sohibqiron Amir Temur davriga doir ko'chma rasmlar galereyasi hamda sarkardalar qiyofasi aks ettirilgan rasmlar taqdimoti ham tashkil etildi.

So'z olganlar mazkur tadbirdan ko'zlangan maqsad harbiy xizmatchilarda vatanparvarlik, milliy g'urur va boshqa yuksak ma'naviy-axloqiy sifatlarni rivojlantirish orqali mustahkam jangovar ruhni, harbiy burchga sadoqat tuyg'ularini shakllantirish, Amir Temurning jahon va milliy harbiy san'at rivojiga qo'shgan hissasini ilmiy jihatdan har tomonlama chuqur o'rganish va bu bo'yicha tadqiqotlar olib borishga undash, shuningdek “Temur tuzuklari”da jangchilar tarbiyasiga oid o'gitlarni zamonaviy Qurolli Kuchlar harbiy xizmatchilarini tarbiyalash jarayonida qo'llash kabi vazifalardan iborat ekanligini alohida ta'kidlab o'tdi.

Tadbir yakunida Turon davlat harbiy teatri ijodkorlari tomonidan Abdulla Oripovning “Sohibqiron Amir Temur” asari asosida sahna ko'rinishi namoyish etildi.

Sh. EGAMBERDIYEV,
“Vatanparvar”

Uzoq o'tmishga ega Vatanimiz turli zamonlarda har xil nomlar bilan atab kelingani, shuningdek uning chegara hududlari ham muayyan davrlarda o'zgarib turgani tarixiy manbalardan ma'lum. Ammo hamma davrlarda ham yurtimiz ulug' zotlar, aziz avliyolar Vatani ekani – valiytaroshligi bilan dovrug qozongan. Uning qudratiga, vatanparvarligi va xalqparvarligiga Doroyu Iskandarlar tan bergan, Najmiddin Kubro singari ulug' siymolari, Jaloliddin Manguberdi kabi mard o'g'lonlari oldida, hatto Chingizxondek zolimlar ham bosh eggan, o'zi va yaqinlari uchun ibrat namunasi qilib olgan.

O'zbekiston hududida eng keng yoyilgan din – islom. Shuningdek, xristianlik, iudaizm, buddaviylik diniga e'tiqod qiluvchilar ham mavjud. Ularning barchasi erkin ibodatlarini ado etmoqdalar. Ularning bu huquqlari "Vijdon erkinligi to'g'risida"gi qonun, qolaversa, yurtimizda mustahkam qaror topgan dinlararo bag'rikenglik tamoyili bilan kafolatlangan.

Aslida, VIII asrda Movarounnahrda arablar bilan birga islom dinining kirib kelishi yangi monoteistik din va mahalliy dinlarning bir-biriga singishi (*sinkretizm*) jarayonini boshlab berdi. Natijada Markaziy Osiyo xalqlari ongi va tafakkurida xudo, yaratuvchi tushunchalari xususida o'ziga xos o'zgarish – evrilish yuz berdi: ular Allohni tan olgan holda ayni shu ma'noda avvaldan qo'llash urf bo'lgan Tangri atamasini ishlatishda ham davom etdilar. Bu ular qoldirgan boy ilmiy-ma'naviy merosda aks etgan.

Islom bayrog'i ostida o'zga mamlakatlarga, jumladan Movarounnahrda ham kirib kelgan arablar ancha rivojlangan ijtimoiy, ilmiy-ma'naviy munosabatlarga duch kelgan. Ular o'zlari kutmagan holda Movarounnahr aholisi madaniyatidan mutaassir bo'ldilar, ilm – islomni tarqatish barobarida o'zlari ham ilm, hunarning yangi qirralarini kashf qildilar.

Islom Arabistonda vujudga kelgan bo'lsa ham, Movarounnahr mintaqasida ravnaq topgani, takomiliga yetgani nafaqat musulmon olamida, balki butun dunyo afkor ommasi tomonidan e'tirof etilgani bejiz emas, albatta.

Ma'lumki, VIII asrning ikkinchi yarmi – IX asrda Movarounnahrda keskin iqtisodiy yuksalish yuz berdi. Madrasalar uchun maxsus binolar qurilib, ta'lim sohasida samarali usullarning amaliyotga qo'llanishi

natijasida dunyoviy va diniy fanlar tez sur'atlar bilan rivojlandi. Binobarin, yurtimizda ilmning faqat ikki turi tan olindi: foydali va foydasiz. Allomalarimiz insonning o'zi, xalqi, Vatani uchun foyda keltirishi mumkin bo'lgan har qanday ilm bilan shug'ullandilar, shuning natijasi o'laroq, qomusiy olim bo'ldilar, ko'plab ilm va kasblarning mohir ustasiga aylandilar.

Ta'lim sohasini rivojlantirish maqsadida madrasalarga vaqf mulklari birlashtirildi. Me'morlik, amaliy bezak san'atida, hunarmandlik sohalarida jonlanish yuz berdi. Madrasalarda yetishib chiqqan movarounnahrlik buyuk olimlarning asarlari o'sha davrlardayoq Yevropa xalqlari tillariga tarjima qilinish, asrlar davomida ulardan foydalanib kelindi. Bu nodir asarlar ko'pdan ko'p ilm dargohlarida dasturilamal vazifasini o'tadi. Xullas, shveysariyalik islomshunos olim Adam Mes IX–XI asrlarga nisbatan ishlatgan "musulmonlar uyg'onishi" atamasi aynan Movarounnahrda mos kelishi isbot talab qilmaydigan haqiqatdir.

Xalqlar tarixining uzviy qismi, hayotining in'ikosi sifatida tarkib topgan milliy an'ana, qadriyatlar, urf-odat, rasm-rusum, taomil, marosimlar ta'sir ko'rsatuvchi qator omillar bilan bevosita va bilvosita bog'liq holda vujudga keladi, rivojlanadi. Shunday omillardan biri turmush tarzidir. Biror-bir xalqning azaliy an'anasiga aylanib qolgan har bir marosim milliylik qobig'idan chiqib, umuminsoniylik

BUYUKLARGA BESHIK BO'LGAN YURT

kasb etadi, umumqadriyatga aylanadi va shu tariqa, tili, dini, turmush tarzi va hududi bir-biriga yaqin qardosh xalqlarni birlashtirishga xizmat qiladi. E'tibor qilinsa, biror xalqning ko'p asrlar davomida sayqallanib kelgan azaliy udumlari, urf-odatlar namoyish etilganda unga qiziquvchilar ko'p bo'ladi. Zero bu ular uchun, hamma uchun qiziq. Shundan bo'lsa kerak, unga taqlid qiluvchilar ham topiladi.

O'zbekiston – o'ziga xos an'analar, urf-odatlar hamda turmush tarziga ega bo'lgan hududlardan iborat mamlakat. Uning har bir viloyati, tumani va hatto qishlog'ida aniq manbaga tayangan madaniyat, urf-odat shakllangan. Xalqimizning asrlar osha shakllanib, sayqal topgan milliy qadriyatlar bor. Bu qadriyatlar shakllanishida mana shu xalqlarning har biri hissasini qo'shgan.

Uzoq vaqt davom etgan og'ir mafkuraviy ziyiqqa qaramay, O'zbekiston xalqi avlodlardan avlodga o'tib kelgan qadriyatlarini saqlab qolishga muvaffaq bo'ldi. O'tgan asrning 30–40- va 50-yillari boshlarida ko'p asrlik qadriyatlarimizni saqlashga va boyitishga harakat qilgan Abdulhamid Cho'lpon, Abdurauf Fitrat, Abdulla Qodiriy, Usmon Nosir kabi ko'plab olimlar, adiblar o'tmish sarqitlariga qarshi kurash shiori ostida asossiz qatag'on qilindi. Mustaqillikka erishgach, yana adolat, haqiqat tiklandi, xalqning bebaho qadriyatlarini o'ziga qaytarildi.

Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq ajdodlarimiz amal qilib kelgan ulkan, bebaho milliy qadriyatlarimizni tiklash davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan nihoyatda muhim vazifa bo'lib qoldi. Darhaqiqat, odamlar ongida o'z milliy qadriyatlarini mustahkamlash porloq istiqbol garovidir. Haqiqatan ham, milliy qadriyatlarini tiklash, o'z navbatida, milliy o'zlikni anglashga, milliy his-tuyg'u va iftixorni rivojlantirishga samarali ta'sir etadi.

Masalan, talabalar o'z bobokalonlarining ilmiy, adabiy merosini qanchalik yaxshi bilsalar, bulardan ilmiy, ayniqsa ma'naviy oziq olish bilan birga, ular bilan haqli ravishda faxrlanadilar, ularga taqlid qiladilar va pirovardida munosib bo'lishga intiladilar.

Chunki muayyan xalqqa, millatga, uning ajdodlariga taalluqli, farzandlariga bekor-u ko'st yetkazilishi lozim bo'lgan qimmatbaho moddiy va ma'naviy boyliklar milliy qadriyatdir. Millatimiz shakllana boshlagan davrdan buyon to hozirga qadar yaratilgan, rivojlantirilib, qaror toptirilgan, bugungi kun avlodlar foydalanayotgan va ardoqlayotgan asl qadriyatlar esa o'zbek milliy qadriyatidir. Bunday qadriyatlar sirasiga shu xalqning o'zi yaratgan, boyitgan, saqlab kelayotgan, ajdodlardan avlodlarga meros qolib, rivojlanib borayotgan boyliklar, buyuk bobokalonlarimizning ilmiy, falsafiy, madaniy, badiiy asarlari, an'ana, marosim va boshqa qadriyatlar kiradi.

Hammamiz uchun shu kunlarda eng dolzarb bo'lib turgan vazifa kelajagimiz poydevori bo'lgan yoshlarni har tomonlama yetuk, sog'lom, barkamol qilib tarbiyalashdir. Chunki kelajagimiz yoshlarga, ularning aql-u zakovatiga bog'liq. Shuning uchun yurtimizda yoshlar tarbiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu davlat siyosati darajasidagi ma'naviy ishdur.

Har bir xalqning, har bir yurtning qadr-qiyamati, uning bashariyat tarixidagi o'rni va maqomi jahon ilm-fani va madaniyati rivoji, umumbashariy tamaddun va taraqqiyotga qo'shgan hissasi bilan belgilanadi. Demak, milliy qadriyatlar shakllanishiga amaliy ta'sir ko'rsatuvchi omillardan yana biri shu yurtidan yetishib chiqadigan buyuk allomalar, ular yaratgan benazir asarlardir.

Shu nuqtayi nazardan qaralganda, bizning boy va ibratlarga to'la bir necha ming yillik shonli tariximiz, o'ziga xos milliy qadriyatlarimiz, betakror ilmiy, madaniy, ma'naviy, diniy merosga ega xalq ekanimiz dunyo miqyosida e'tirof etilgan, etilmoqda. Ayniqsa, tabarruk zaminimizdan o'zlarining olamshumul ahamiyatga molik asarlari, abadiy barhayot ta'limotlari bilan butun dunyoni lol qoldirgan ko'plab buyuk allomalar yetishib chiqqani Mag'rib-u Mashriqda ma'lum.

Sho'rolar davrida, shunday ulug'larimizdan faxrlanish, nomlarini abadiylashtirish, ta'bir joiz bo'lsa, tilga olish taqiqlangan edi. Shukurki, ular yotgan muqaddas joylar davlat darajasidagi e'tibor sabab obod maskanga aylantirildi. Qutlug' nomlari tiklandi va tiklanmoqda.

Mustaqillik bergan imkoniyatlar tufayli olib borilgan izlanishlar natijasidan ma'lumki, qadimiy qo'lyozmalar, shuningdek biobibliografik tarzdagi qomusiy asarlarda Buxoriy, Samarqandiy, Termiziy, Nasafiy, Keshiy, Pazdaviy, Xorazmiy, Shoshiy, Farg'oni, Marg'iloniy, shuningdek Tubboniy, Subaxiy, Ustrushoniy kabi ko'hna shaharlarimiz bilan bir qatorda bugungi kunda hatto aksar ilm ahliga ham noma'lum qishloqlarimizdan yetishib chiqqan yuzlab, ehtimol minglab olimlarning ismi shariflarini uchratish mumkin. Binobarin, Yer yuzidagi biror yurtidan bunchalik ko'p olim-u fuzalolar yetishib chiqqan emas.

Bu – haqli e'tirof. Barcha tan olgan haqiqat. E'tibor qilinsa, Samarqand shahrida joylashgan birgina "Chokardiza" qabristonida ba'zi manbalarda 333 ta, boshqalarining dalolat qilishicha 444 ta Muhammad ismli faqihning dafn qilingani aytiladi. Afsuski, u zotlarning kimlar ekani hali-hanuz noma'lum. Shuning o'zi ham yurtimizning buyuk zotlar Vatani ekaniga inkor qilib bo'lmas dalildir aslida.

Irgash DAMINOV,
tarix fanlari bo'yicha
falsafa doktori

Jangovar shaylik omili

Jangovar shay va soz holatda saqlangan harbiy texnika va qurol-aslahalarni endilikda o'lkamizning shimoli-g'arbiy hududlarida kuzatiladigan yozning quruq va issiq havosiga tayyorlash ishlari boshlanishidan oldin Nukus va Urganch garnizonlaridagi harbiy qism va muassasalarning komandirlari hamda texnikalarga javobgar shaxslari ishtirokida ko'rgazmali mashg'ulot tashkil etildi.

Mazkur kompleks tadbirlar harbiy texnika va qurol-aslahalarni ob-havoning issiq cho'l sharoitida yuqori jangovar shaylik darajasida ushlab turish hamda foydalanishga hozirlash uchun o'tkaziladi.

Qo'shinlarda yuksak jangovar shaylikni ta'minlash, texnika va qurol-yarog'larni doim soz va shay holatda saqlash maqsadida o'tkazilayotgan mazkur tadbirlarda ishni tashkil etish, texnikalarga texnik xizmat ko'rsatish sifatini oshirish hamda xavfsizlik qoidalariga amal qilish bo'yicha mashg'ulotlar o'tkazildi.

Nukus garnizonidagi harbiy qismlarning birida tashkil etilgan ko'rgazmali mashg'ulotda so'zga chiqqanlar harbiy texnika va qurol-aslahalarning jangovar shayligini ta'minlash, ularni soz holatda saqlashda ko'rsatilayotgan texnik xizmatlarning ahamiyatini ta'kidlab o'tishdi. Har bir komandir, har bir harbiy xizmatchi o'ziga biriktirilgan qurol-yarog' va harbiy texnikaning soz va shayligi uchun mas'ul ekanligi eslatildi.

Ko'rgazmali mashg'ulotni tashkil etish uchun harbiy qismning jangovar

va harbiy texnikalarni saqlash parkida 8 ta o'quv joyi va 25 ta o'quv nuqtasi yoyildi. U yerda jangovar mashina, tank, zirhli transportyor, zenit-artilleriya qurilmalari, maxsus texnika, qurol-yarog' va boshqa texnikalarni qishki sharoitda foydalanish rejimiga o'tkazish ishlarining mohiyati, texnika xavfsizligi qoidalariga rioya etish, tashkil etilgan postlarda samarali va sifatli ish olib borish, qurol-yarog' va texnikani ob-havoning yuqori haroratli sharoitida ishlatish qoidalarini, jarohatlanganlarga birinchi tibbiy yordam ko'rsatish bo'yicha mutaxassislar tomonidan yo'riqnomalar berildi. Texnikalarga xizmat ko'rsatish ishlari ko'rgazmali tarzda namoyish etildi.

Mazkur tadbirlarni bajarishda texnologik xaritaga ko'ra, harbiy qismlardagi texnikalarda sovitish suyuqliklari almashtiriladi, har bir jangovar mashina agregat va tugunlari tekshiriladi, filtrlarni tozalash va almashtirish ishlari o'tkaziladi, yonilg'i-moylash ashyolari yangisiga o'zgartiriladi, elektr va aloqa jihozlarining sozligi nazoratdan o'tadi.

Podpolkovnik Timur NARZIYEV,
Shimoli-g'arbiy harbiy okrug
matbuot xizmati boshlig'i

O'zaro hamdo'stlik — tinchlik garovi

Ma'lumki davlat chegaralarini himoya qilish barcha zamonlarda ham har qanday mamlakat suvereniteti va hududiy yaxlitligining asosi bo'lib kelgan. Ta'kidlash lozimki, chegaralar davlatlarni bir-biridan ajratuvchi emas, balki ularni birlashtiruvchi xususiyatga ega. Shuningdek, turli millatlar o'rtasidagi madaniy aloqalar, dunyo xalqlari hamda sivilizatsiyalarining davriy shakllanishi va rivoji negizidagi serqirra tamoyillarni o'zaro tutashtiruvchi nuqta ham aynan chegaralar hisoblanadi.

Bugun shiddat bilan o'zgarib borayotgan dunyo manzarasi, globallashuv jarayonlari, jahon iqtisodiyoti va xalqaro hamkorlikdagi yangi chaqiriqlar, shuningdek mintaqamizdagi geosiyosiy vaziyat qo'shni mamlakatlar bilan ochiq, do'stona va konstruktiv hamkorlikni tashkil etish muhim ahamiyatga ega ekanini namoyon etmoqda.

So'nggi yillarda mamlakatimizning milliy manfaatlarini hisobga olgan holda ko'plab xorijiy davlatlar bilan barcha sohalarida o'zaro manfaatli hamkorlikni amalga oshirish borasida salmoqli natijalarga erishilmoqda.

Xususan, xalqaro hamkorlikni tashkil etish maqsadida o'tkazilayotgan qator konferensiyalar, o'quv seminarlari, Respublikamiz hamda xorijiy mamlakatlarda tashkil etilayotgan ishchi uchrashuvlar va yig'ilishlarda Davlat xavfsizlik xizmati Chegara qo'shinlari ham samarali ishtirok etib kelmoqda.

Ana shunday muhim tadbirlardan biri sifatida Xiva shahrida bo'lib o'tgan MDHga a'zo davlatlar chegara idoralari rahbarlarining 8-mintaqaviy yig'ilishini qayd etish o'rinli.

Tadbirda Belarus, Qozog'iston, Turkmaniston, Tojikiston, Qirg'iz Respublikalari, Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasining chegara idoralari vakillari, Chegara qo'shinlari Qo'mondonlari kengashining Muvofiqlashtiruvchi xizmati xodimlari, shuningdek taklif etilganlar sifatida MDHga a'zo davlatlarning Terrorizmga qarshi kurash markazi va ShHT Mintaqaviy aksiterror tuzilmasi Ijroiya qo'mitasi delegatsiyalari ishtirok etdi.

Uchrashuvda Markaziy Osiyo mintaqasidagi zamonaviy geosiyosiy omillar va tahdidlarning MDHga a'zo davlatlarning tashqi chegaralari xavfsizligiga ta'siri ko'rib chiqildi va ularga qarshi hamkorlikda amalga oshirilishi lozim bo'lgan chora-tadbirlar belgilab olindi.

Delegatsiyalar rahbarlarining ta'kidlashicha, MDHga a'zo davlatlar Chegara qo'shinlari Qo'mondonlari kengashi chegara xavfsizligini ta'minlash borasidagi dolzarb masalalarga yagona, umumiy yondashuvni ishlab chiqish va amalga oshirish borasida davlatlararo samarali platforma (maydon) vazifasini o'tab kelmoqda. Shuningdek, o'zaro anglashuv, ishonch va yaxshi qo'shnihilik asosidagi chegara hamkorligini yanada rivojlantirish va mustahkamlash zarurligiga ham alohida urg'u berildi.

Bugungi kunda MDHga a'zo davlatlar chegara organlarining hamkorlikdagi sa'y-harakatlari natijasida tashqi chegaralarni ishonchli himoya qilish va ulardagi barqaror vaziyatni ta'minlash borasida qator ijobiy natijalarga erishilayotgani nafaqat alohida bir mamlakat, balki barcha hamdo'stlik davlatlari uchun ham nihoyatda ahamiyatlidir.

Zero Chegara qo'shinlari Qo'mondonlari kengashining faoliyati idoralaro ko'p tomonlama yaqin hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu hamkorlik doirasida qator yig'ilishlar, ishchi uchrashuvlari, kengashlar, shuningdek maxsus chegara operatsiyalari va o'quv mashg'ulotlari o'tkazilib kelinmoqda.

Kengashning 8-mintaqaviy yig'ilishida ham MDHga a'zo davlatlar

tashqi chegaralaridagi bugungi kundagi vaziyat va uni 2024-yilda rivojlanish tendensiyalari, Chegara qo'shinlari Qo'mondonlari kengashi faoliyati tahlili, idoralaro axborot, ilmiy tadqiqot va ta'lim sohalaridagi o'zaro hamkorlikning holati va uni bosqichma-bosqich takomillashtirib borish chora-tadbirlari, shuningdek boshqa bir qator masalalar ko'rib chiqilib, muhokama qilindi hamda o'zaro kelishuvlarga erishildi, — deydi podpolkovnik Ulug'bek Abduqayumov.

O'zaro hamjihatlik, do'stlik va konstruktiv muloqot muhitida o'tgan uchrashuv davomida, tomonlar o'zlarini qiziqtirgan barcha masalalar yuzasidan hamkorlikni yanada rivojlantirishga tayyor va manfaatdor ekanini qayd etdi. Mintaqa davlatlari o'rtasidagi yaqin qo'shnihilik va hamdo'stlik aloqalarining ta'minlanishi esa — tinchlik va barqarorlikning mustahkam garovi ekani shubhasiz.

Tadbir davomida mehmonlar "Ochiq osmon ostidagi muzey" deya e'tirof etiladigan Xiva shahrining tarixiy obidalari va diqqatga sazovor joylariga sayohat qilib, uning bor go'zalligi-yu jilosidan bahramand bo'ldi.

Mayor Farida BOBOJONOVA
DXX Chegara qo'shinlari

Islohotlar samarasi

Farg'ona shahri mudofaa ishlari bo'limining yangi binosi tantanali ravishda foydalanishga topshirildi.

Zamonaviy bino foydalanishga topshirildi

Tadbirda Farg'ona viloyati hokimi, harbiy-ma'muriy sektor rahbari Xayrullo Bozorov, mudofaa vazirining o'rinbosari general-mayor Hamdam Qarshiyev, Sharqiy harbiy okrug qo'shinlari qo'mondoni general-mayor Oybek Saidov, faxriylar va yoshlar hamda keng jamoatchilik vakillari ishtirok etdi.

Binoning ochilish marosimida so'zga chiqqanlar bugun davlatimiz rahbarining tashabbusi bilan yurtimizda kechayotgan keng ko'lamli islohotlar harbiy sohada ham bo'y ko'rsatayotganini alohida ta'kidladi. Shahar mudofaa ishlari bo'limining yangi binosi ham bu ishlarning yaqqol misoli bo'lib, yoshlarga

ko'rsatilayotgan e'tibor va g'amxo'rlikning ifodasi ekanini aytib o'tdi.

Zamonaviy dizayn asosida barpo etilgan binoda navbatchilikni o'tash xonasi, boshqaruv punkti, arxiv, jismoniy va yuridik shaxslarni qabul qilish uchun maxsus joy, chaqiriluvchilar va hisobda turuvchilar haqida elektron ma'lumotlar bazasini yuritish kabi xonalar mavjud. Xizmat xonalari mebel, qish-yoz tizimida ishlaydigan isitish va sovitish tizimlari, kompyuter jamlanmalari va boshqa zarur buyumlar bilan to'liq jihozlangan.

Binoning ichki devorlariga osilgan armiyamizning jangovar qudrati, salohiyati,

buyuk ajdodlarimizning jasoratidan darak beruvchi ko'rgazmali vositalar bu yerga keladigan yoshlarda mamlakatimizning mudofaa salohiyati haqida kengroq bilim va ma'lumotlarga ega bo'lishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur binoda har bir mutaxassis uchun alohida xona tashkil qilingan. Bu chaqiriluvchilarni har tomonlama chuqur tibbiy ko'rikdan o'tkazib, sog'lom va barkamol, jasur yigitlarni saralashga xizmat qiladi.

Sharqiy harbiy okrug
matbuot xizmati

Farg'ona viloyatida otaliqqa olingan yoshlar bilan ishlash bo'yicha yagona yondashuvning namunaviy tajribasini shakllantirishga qaratilgan "Farg'ona yoshlar forumi" o'tkazildi.

YOSHLAR MUAMMOLARI O'RGANILYAPTI

Farg'ona davlat universitetida boshlangan forumda Vazirlar Mahkamasi, Davlat xavfsizlik xizmati, Mudofaa vazirligi, Yoshlar ishlari agentligi hamda O'zbekiston mahallalari uyushmasi rahbar va ekspertlarining sohaga doir ma'ruzalari tinglandi.

Tadbirda mudofaa vaziri o'rinbosari general-mayor Hamdam Qarshiyev 1-sektorga birlashtirilgan yoshlar bilan ishlash hamda yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari haqida ma'lumot berdi. Shuningdek, forum doirasida vazirlik va idoralarga birlashtirilgan yoshlarning muammolarini aniqlash, hal etishda davlat va jamoat tashkilotlari bilan hamkorlik, og'ir toifadagi yoshlar

bilan ishlash tizimini to'g'ri yo'lga qo'yish masalalari muhokama qilindi.

Huquqni muhofaza qiluvchi organlar, viloyat mudofaa ishlari, ichki ishlar, favqulodda vaziyatlar boshqarmalari, Milliy gvardiyaning viloyat bo'yicha boshqarmasi vakillari, "mahalla yettiligi" a'zolari ishtirok etgan forum doirasida Qo'qon shahrida "Qo'qon tajribasi"ni o'rganishga qaratilgan navbatdagi yig'ilish bo'lib o'tdi. Qo'qon shahridagi "Temiryo'lchilar" markazida tantanali kutib olingan mehmonlarni shahar hokimi "Qo'qon tajribasi" bilan yaqindan tanishtirdi. Jinoyatchilikning oldini olish borasida amalga oshirilayotgan ishlar, kelgusidagi rejalar to'g'risida mas'ullar tomonidan hisobot berildi.

Shundan so'ng ishtirokchilar o'z ishini guruhlariga bo'lingan

holda namunaviy mahallalardagi tadbirlarda davom ettirdi. Shahardagi "Obod" mahalla fuqarolar yig'inida tashkil etilgan vatanparvarlik festivali hamda bu yerda yoshlar bilan tizimli ishlash jarayoni o'rganildi. Mahallalarga birlashtirilgan harbiy xizmatchilarning hisobotlari tinglandi. Vatanparvarlik festivali esa yoshlar e'tiborini qozondi. Harbiy texnika va qurol-aslahalar ko'rgazmasi, Qurolli Kuchlar Markaziy ashula va raqs ansamblining konsert dasturi, harbiy orkestr chiqishlari tadbirga yuqori ko'tarinkilik bag'ishladi.

Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yilida yoshlarga oid davlat siyosati yo'nalishida kelajagimiz egalarining hayotda o'z o'rnini topishi, bandligini ta'minlash, salohiyati, iste'dodi

va tashabbuslarini to'laqonli ro'yobga chiqarishga har tomonlama ko'maklashilmoqda. Joriy yilning yanvar-mart oylarida 9 452 mahallada 8,3 million nafar "yoshlar balansi" shakllantirildi. Shundan 4 million yosh mudofaa organlari tomonidan otaliqqa olinib, ularga 18 ming 105 nafar xodim birlashtirildi.

Shu kuni Sharqiy harbiy okrug qo'shinlari qo'mondoni tomonidan mahalladagi yoshlarning bandligini ta'minlash bo'yicha o'rganishlar natijasida aniqlangan fuqaroga tikuv mashinasi topshirildi. Xonadon egalari mahalla yoshlarining bandligini ta'minlashda davlatimiz tomonidan ko'rsatilayotgan beminnat yordamlarni e'tirof etib, o'z minnatdorligini bildirdi.

**Sharqiy harbiy okrug
matbuot xizmati**

Kuzatish

Muallif suratga olgan

MUQADDAS QO'RG'ON QUCHOG'IDAN VATAN HIMOYASIGA

Poytaxtimizdagi “Vatanga qasamyod” haykali poyida muddatli harbiy xizmatga chaqirilgan yoshlarni Qurolli Kuchlar safiga kuzatishga bag'ishlangan tantanali tadbir bo'lib o'tdi.

Unda Toshkent shahri va viloyati mudofaa ishlari boshqarmalari mutasaddilari, shahar hokimligi, Yoshlar ittifoqi Toshkent shahri hududiy kengashi, davlat va jamoat tashkilotlari, Mudofaa vazirligi faxriylari hamda ota-onalar ishtirok etdi. So'zga chiqqanlar Vatan himoyasiga otlangan o'g'lonlarga sharaflari burchlarini to'laqonli bajarishlarida kuch-g'ayrat tiladi.

Bildirilayotgan yuksak ishonchdan shijoatlari ortayotgan yigitlarni kuzatsangiz, egnilaridagi harbiy libosga faxr bilan qayta-qayta ko'z qirini tashlayotganini ko'rasiz. Bu ham mayli, tantanali marosimdan so'ng dilbandlariga oshiqqan ota-onalar go'yo farzandlari boshqa odamga aylanib qolgandek, bor mehrini berib, dastlabki taassurotlari bilan bog'liq so'roq-savolga tutdi.

– Esimni taniganimdan buyon sport bilan shug'ullanaman. Milliy kurash bo'yicha 3 marotaba, uch kurash bo'yicha 4 marotaba O'zbekiston chempioni bo'ldim. Qozoq kurash

bo'yicha Osiyo chempionligini qo'lga kiritdim. Termiz davlat universitetini sirtqi yo'nalishda bitirapman. Chiqargan xulosam shu bo'ldiki, jismoniy tayyorgarlik bilan harbiy xizmatni alohida tasavvur qilib bo'lmas ekan. Muddatli harbiy xizmatdan keyingi faoliyatimni Vatan himoyasiga bag'ishlamoqchiman, – deydi chaqiriluvchi Shahboz Safaraliyev.

Darhaqiqat, harbiy libosdan ulgi olgan o'g'lonlar muddatli harbiy xizmat davomida zimmalaridagi mas'uliyat va ishonchni qanchalik his qilayotganlari o'zlarini tutishi, xatti-harakatlari va gap-so'zlarida ko'zga tashlanadi. Ular yaqinlari bilan kelgusi yili yorug' yuz bilan, sog'-salomat ko'rinish niyatida xayrlashdi. Harbiy orkestr, kuy-qo'shiqlar sadosi tadbirga bayramona tus berdi.

Chaqiriluvchilar oila – muqaddas qo'rg'on quchog'idan ona Vatan himoyasiga otlandi.

Aytgancha, bu yigitlar anchayin g'ayratli chiqib qoldi. Shahrimizni ko'kalamzorlashtirishga hissa qo'shish maqsadida faxriylar bilan birgalikda “Yashil makon” dasturiga asosan, “Bo'z” mahalla fuqarolar yig'iniga qarashli hududda mevali va manzarali daraxtlar o'tqazdilar. Ular ekan nihollariga suv quyar ekan, muddatli harbiy xizmatdan keyin ham xabar olib turishga kelishib oldilar.

Kapitan Aziz NORQULOV,
“Vatanparvar”

Kursantlar ko'nikmasi sinovdan o'tkazildi

Sir emaski, har qanday vaziyatda harbiy xizmatchi uchun jangovar texnikalardan aniq va to'g'ri foydalana bilish ko'nikmasi muhim sanaladi. Turli murakkab sharoitlarda tashkil etilayotgan amaliy mashg'ulotlarda bo'lg'usi ofitserlarning bilim va mahoratlari oshirib boriladi.

Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurtida tahsil olayotgan 3- va 4-bosqich kursantlarining tanklarni boshqarish va ulardan jangovar otish mashqi bo'yicha tashkil etilgan amaliy mashg'ulotlarda bu o'z aksini topdi.

Oliy harbiy ta'lim muassasalarining bitiruvchilari hademay ofitser sifatida milliy armiyamiz qo'shinlari safida xizmat faoliyatini boshlaydi. Mazkur bilim yurti bitiruvchilari

ham bu sharaflari faoliyatga hozirlanar ekan, to'rt yil davomida olgan bilimlari bo'yicha "Chirchiq" dala-o'quv maydonida tank qurollaridan o'q otish mashqlarini muvaffaqiyatli bajardi.

Nishonlarni o'qqa tutishdan avval mashg'ulot rahbari tomonidan nazariy ko'rsatmalar berildi. Shundan so'ng amaliy mashg'ulotlar boshlandi.

Unda kursantlar bir nechta murakkab vazifalarni amalga oshirdi. Mashg'ulotlar malakali yo'riqchilar tomonidan nazorat qilinib, baholab borildi.

Bu kabi amaliyotlar jangovar shaylikni yanada oshirishga xizmat qiladi.

Ro'ziqul OCHILOV,
"Vatanparvar"

Bitiruv

Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurtida Malaka oshirish fakulteti "Vzvod (batareya) yo'riqchiserjantlari malakasini oshirish" o'quv kursining navbatdagi bitiruv marosimi bo'lib o'tdi.

Mudofaa vazirligi Jangovar tayyorgarlik bosh boshqarmasi vakillari, bilim yurti professor-o'qituvchilari ishtirok etgan tantanali tadbirda bilim yurti boshlig'i polkovnik Shavkat Mamajonov va boshqalar serjantlar armiyamizning suyanchi va tayanchi ekanini ta'kidlab, kurs bitiruvchilarining kelgusi xizmatiga ulkan zafarlar tiladi. Mudofaa vazirligi tizimida professional malakaga ega,

Muallif suratga olgan

SERJANTLAR MALAKA OSHIRDI

intellektual salohiyati yuqori, har qanday vaziyatda tezkor, mustaqil va to'g'ri qaror qabul qila oladigan yetuk kadrlar tayyorlashning mukammal tizimi yo'lga qo'yilgan. Jumladan, harbiy xizmatchilarning bilim, tajriba va ko'nikmalarini boyitishga qaratilgan bunday o'quv kurslari o'qitishning eng zamonaviy shakl va usullari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalangan holda amalga oshirilmoqda.

Tadbirda mudofaa vazirining tarbiyaviy va mafkuraviy ishlar bo'yicha o'rinbosarining kurs

bitiruvchilariga navbatdagi harbiy unvon va sertifikatlarni topshirish to'g'risidagi buyrug'i o'qib eshittirildi. Mazkur kursda tahsilni muvaffaqiyatli tamomlagan harbiy xizmatchilarga harbiy orkestr sadolari ostida harbiy unvon va sertifikatlar topshirildi.

– Serjantlar tarkibiga mansub harbiy xizmatchi ma'nan yetuk, burchini bajarishga ruhan tayyor bo'lishi, harbiy kasbni mukammal bilishi, qurol-aslaha va harbiy texnikani mohirona qo'llay olishi kerak, – deydi malaka oshirish kursi bitiruvchisi I darajali serjant

Mansur Abduqodirov. – Qariyb bir oy mobaynida ushbu kursda o'rgangan bilimlarimizni jamoadagi safdoshlarimizga ham yetkazamiz. Bu maskanda olingan saboqlar zimmamizga bo'linmalarda yuksak jangovar ruh, sog'lom ma'naviy muhit, Vatanga sodiqlik hamda vatanparvarlik tuyg'ularini mustahkamlash, zarur ko'nikma va harbiy bilimlarni oshirib borish vazifalarini yuklaydi.

**Katta leytenant
Dilshod RO'ZIQULOV,**
"Vatanparvar"

Shohid Eson Musayev 1884-yili Toshkentda oddiy hunarmand oilasida dunyoga kelgan. Eski maktab va madrasa ta'limidan so'ng u Munavvarqori Abdurashidxonovning yoniga kirib, bevosita uning rahbarligi ostida dars bera boshlaydi. Bo'lajak olim oliy ta'limni davom ettirish maqsadida 1917–1922-yillarda Turkiyada bo'lib, Istanbul universitetining Pedagogika fakultetini tamomlab qaytadi. Shundan so'ng dastlab Toshkent viloyati muallimlar bilim yurtida ishlab, "Ko'mak" va "Nashri maorif" tashkilotlari tadbirlarida faol ishtirok etadi.

JADID

SHOHID

ESON MUSAYEV

TARBIYA HAQIDA...

1926-yildan "Navoiy" maktabida dars bera boshlagan Shohid Esonga qarshi sovet matbuotida uni millatchilikda ayblab bir nechta maqolalar bosiladi. U muallimlik faoliyatini to'xtatib, Toshkent shahri kutubxonasida ishlay boshlaydi. Biroq bu ham Shohid Esonni qutqarib qola olmadi. U 1928-yil 12-noyabrda "Milliy ittihad" tashkiloti a'zosi sifatida qamoqqa olinadi.

Endi Shohid Esonning Turkiston matbuotida nashr etilgan ayrim maqolalariga e'tibor qaratsak. Uning "Haqiqat" jurnalida chop etilgan "Tarbiya" maqolasida: "Bu nuqtada mutafakkirlarga ehtiyoj bordir. Murabbiy va muallimlar ersa mutafakkirlarning ko'rsatgan yo'llaridan yurmoqqa majburdirlar. Shundoq bo'lganda umumiy va nazariy qismni mutafakkirlarga, tadbir jihati ersa murabbiy va muallimlarga qolur. Muallim va murabbiylarni bir qo'shunga o'xshatsak, mutafakkirlarni ham bu qo'shunning qo'mondonlariga o'xshata olamiz. Qo'shunning qo'mondonga ehtiyoji qanday bo'lsa, murabbiylarning ham mutafakkirlarga ehtiyoji

shunchalikdir. Qo'shun fardlari harbiy qo'zg'olishni boshqarolmaganidek har bir murabbiy va muallim ham tarbiya va fikr ishlarini tamomi bilan idora qila olmas. Negakim tarbiya mas'alasi ijtimoiy va ruhiy mas'aladir. Binoalayh ko'p keng va qorishiqdir. Bu yo'lda ahliyat va mahorat egasi bo'lmoq uchun uzun zamon tirishmak lozimdir", deydi.

Yana ushbu maqolada: "Bu kun madaniy mamlakatlarning har birisida tarbiya to'g'risida hisobsiz ko'p kitob va majmualar yozilmoqda va nashr etilmakda. Ulug' mutafakkir olimlar ish boshida o'tirib yurt va ellarida foydalik yo'llarini ko'rsatmoqdadir. So'z biz Turkiston turklari ustiga ko'chirilganida ersa tarbiyaviy harakatlarimizda rahbarlik qila oladigan na bir mutafakkir va na bu yo'lda yozilgan bir asar bor. Shuning ila barobar biz bugun tirikligimiz va yashashimizning o'zgarishi to'g'risida ehtiyojlarimizni seza boshladik. Lekin qay yo'sinda o'zgarishimiz, qaysi yo'lda va qaysi maqsadga qarab ketmagimiz kerak? Mana bu mas'alalar hanuz bizga ochiq emas, xeyli mavhum va majhuldir.

Ushbu yangi hayot yo'lida bizga yordam qiladigan rahbarlikka ehtiyojimiz

ulug'dur. Ajabo, bizga chin mutafakkirlik qaysi yo'sinda va qaysi muassasalardan yetishur. Bu kungi muhim ishlarimizdan bittasi ushuni hal qilmoqdir. Mahkamayi sha'riyalarimiz ham madrasalar islohotiga kirishmasdan ilgari bu mas'alani tekshirmak va qat'iy bir natijaga bog'lamoq majburiyatidadir. Islohotning samarali bo'lish-bo'lmasligi ham bu to'g'rida berilaturg'on qarorga bog'liqdur. Nima bo'lsa ham, bir maqsadga kelaylik.

Shundan so'ng muallif maqsadga ko'chib, "Tarbiya nimadir? Nima degan so'zdir? Ajabo? Tarbiya demak odob maosharatni bilgan mutavoze", nazokatlik, zarif kishi demakmidir? Tarbiya usulini tayin etmasdan ilgari bu usulni turlik kimsalar qanday angladilar?" deya savol qo'yar ekan, bunga javob topish maqsadida insoniyat tarixiga yuzlanadi. Bu nuqtada olim so'zni ibtidoiy eskimos qabilalari turmush an'analaridan boshlab, uning fan darajasigacha

ko'tarilishigacha esga oladi hamda mavjud tarbiya nazariyalarini tahlil etib, ular bilan bahs olib borishga kirishadi:

"Tarbiya bashariyat bilan barobar tug'ulgandir, bashariyat barobarida eskidir. Eng ibtidoiy bir qavmdan boshlab to madaniysigacha hammasida ham tarbiya ishi mavjuddir. Eskimolarning hayoti ham bu fikrni tasdiq etar... Tarbiya ishi ko'p eski bo'lsa ham, bu hodisalar haqida nazariya va mulohazalari yangi bo'lib, yunon qadim hikmasidan boshlanadir. Masalan, Aflotun: "Yaxshi tarbiya bir vujud va ruh e'tibori ila insonning takomiliga qancha iste'dodi bor ersa, shuncha tugallashtiradigan narsadir", deydi. Aflotun o'zining bu ta'rifi bilan tarbiyaning nima ekanini ko'rsatmasa ham, lekin yaxshi tarbiyaning g'oyasini anglatadir. "Tugallashtiradigan" yoki mukammallashtiradigan narsa nima degan so'zdir? Vujudda mukammallashtiradigan tomliq desak ham, ruhning mukammalligi nima degan so'zdir?

Chicherin: "Tarbiya bolaning mukammal inson bo'lishiga xizmat qiladigan qoidalarning hay'at majmuasidir", deydi. Bu ham yetarlik ta'rif emas. "Mukammal inson" nima degan gap? Har kim o'zining sifat, maslagi, mavqeyiga qarab mukammal insonni boshqacha anglaydi. Masalan, hammolning o'ylashicha, eng mukammal inson botmon yuk ko'taruvchi kishidir.

Shteyn: "Tarbiya malakalarni tekis va ohangdor (uyg'un) bir sur'atda o'stirmoqdir", deydi. Shteynning bu ta'rifiga qaraganda, malakalar orasidagi ohang va tekislikni buzatirgan narsalar tarbiyadan chetda qolur. Holbuki, tarbiya malakalarning ohang va tekisligi bilan emas, balki ohangsiz va tekis bo'lmaganidan bo'lur. Bir musiqiyshunos maslagida muvofiq bo'lmoq uchun eshitish malakasini qultantirib, boshqa malakalarini zaif qoldirar. Demak, ohangsizlik hosil bo'ladi. Shunga o'xshash bir rassomning ham ko'rish malakasi kuchlanib, boshqa malakalari ila tekislik va ohang qolmas. Bu hollar musiqiy va yo rasm tarbiyasi olmoq uchun majburiydir. Bu misollardan anglashiladilar kim tarbiya uchun tekissizlik, ohangsizlik birinchi shartdir".

Agar tarbiyamiz Aflotun, Shteyn va Chicherinning deganlaridek, fitriy qobiliyatimizning mahsuli bo'lsa edi, ishtaha, mayl, g'azab, xavf va uyqumiz o'xshash, urf-odat, axloq va boshqalar hayotimiz ham o'z-o'zidan hosil bo'lar edi. Holbuki, bu hissiyot biz muhitning ta'siri ila, tarbiya ila hosil bo'lur. Savq tabiiylarimizga hech o'xshamas. Shu mulohazalarimizni tarbiyaning manba e'tibori ila ijtimoiy bir kayfiyat bo'lib, ammo fardiy bir hodisa emasligiga inontiradir", deydi. Shubhasiz, bu xulosalar

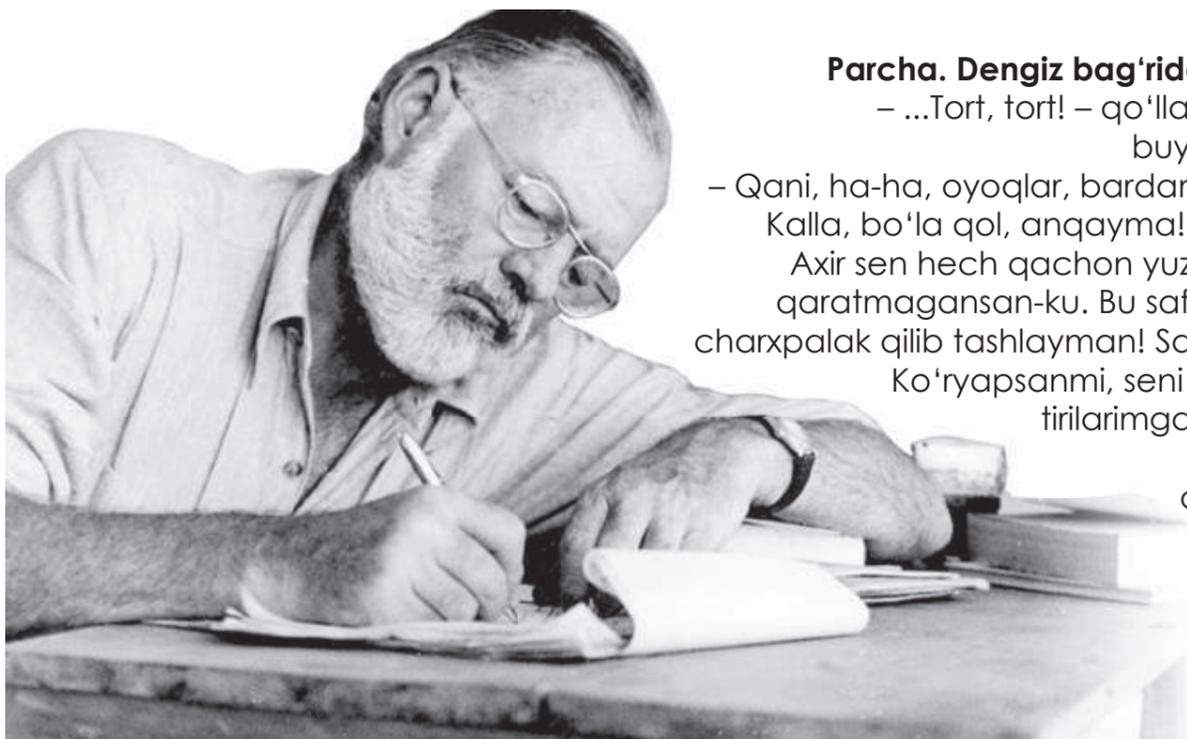
juda teran va hamma zamonlar uchun ham alohida e'tiborga molikdir.

Shohid Esonning "Biz va maorif" nomli maqolasi "Eng issiq, qizg'in va qumli bir cho'lda tirikchilik qiladig'ron kishiga suv, salqin havo qancha kerakli bo'lsa, bu kungi millatlar orasida yashayturg'on qavmlar uchun maktab va maorif ham shunchalik kerakdir" deb boshlanadi. "Asrimiz hayot yo'li ustida yuksak, yorqin, qator tog'lar, keng va quturgan dengizlar yaratdi. Bizga o'xshash zaif qavmlar – na bu tog'lardan o'ta oladir, na u dengizlardan oshub murod sohiliga yeta oladur. Balki, bir bechora yaproq va yo somon cho'pidek qattiq va og'ir to'lqunlarning zabun va asiri bo'lib qoladur. Qo'shnilarimiz tabiat va hayot hodisalarining asror va qonunlarini topib chiqordilar va bu soyada tabiatga hokim bo'ldilar. Suvdan, havodan, o'tdan tilaganlaricha foydalanadilar. Ko'kda qushlar singari uchub yurmoq unlar uchun eng kichkina bir ish bo'lib qoldi. Ijtimoiy va ma'naviy hodisalarining-da ayni sur'atda qonun va asrorini kashf etdilar. Bundan so'ng yillar va asrlarning orqasida bekinib turgan ijtimoiy, siyosiy voqealarni ko'z oldida turgani kabi ko'rmakka va unlarini idora qilmoqqa boshladilar. Bu sur'at-la unlar moddiy va ma'naviy tabiat qonunlaridan tunganmas kuch va qudrat topdilar. Biz esak o'z dankasaligimizdan safolat va miskinat (qashshoqlik) balchig'iga botib qoldiq. Emdli yiqilgan yerimizdan turmoqqa tanamizda kuch qolgan emas. Asrlardan beri ko'klarimiz quyoshsiz va yulduzsiz qoldi. Qalin bir qorong'ulik ichida yo'limizdan adashdik. Har qadamimizda boshimiz qattiq bir toshga tegdi. Kunduzlarimiz qorong'u kechlarga aylandi...

...Emdi madrasalarimizga kelaylik, bu muassasamiz tarixning eng uzoq, eng manzuvi go'shasiga chekilgan hayotdan xoli va iste'moldan aloqasin uzgan jonsiz bir muassasadir. Bu muassasa yolg'uz boshig'a bizim hayotimiz va muvaffaqiyatimiz uchun lozim bo'lgan yarog' va qurollar bilan bizni tajhiz (qurollantirish) etmakdan ojizdur. Bizim hayoti ma'naviyamizni na yolg'uz G'arbdan kelgan, na-da yolg'uz Sharqdan kelgan ziyo yorug'lata olur. Balki har ikkining birlashmog'i bilan hosil bo'lgan bir nur yorug'lata olur deb o'ylaymiz".

Shohid Esonning yuqoridagi fikrlari uni nafaqat jadid taraqqiyparvarlari vakili, balki buyuk bir tafakkur sohibi va jadid mafkurasining shakllantiruvchilaridan biri edi, deb anglashimizga imkon beradi.

Bahrom IRZAYEV,
tarix fanlari bo'yicha
falsafa doktori

Parcha. Dengiz bag'ridagi kurash.

– ...Tort, tort! – qo'llariga qarab buyuradi chol.
– Qani, ha-ha, oyoqlar, bardam-bardam! Kalla, bo'la qol, anqayma! Ish ko'rsat! Axir sen hech qachon yuzimni yerga qaratmagansan-ku. Bu safar men uni charxpalak qilib tashlayman! Sabr qil, qo'l. Ko'ryapsanmi, seni deb, o'lar-tirilarimga qaramay, harakat qilyapman.

Xeminguey yashayotgan nochor kulba. 1950-yillar...

Mana, o'n yildirki, mashhur yozuvchi ijodidagi eng tushkun va umidsiz davrlarni boshdan kechirmoqda. Chindan ham u 1940-yillargacha eng sermahsul va muvaffaqiyatli yozuvchilar safida edi. So'nggi mujdalaridan biri, "Daryoning nariyog'ida, daraxtlar soyasida" romani kutilganidek bo'lib chiqmadi. Tanqidchilar bu asarni "Xeminguey hayoti davomida nashr ettirgan romanlarining eng yomoni..." deb atadi.

Yozuvchi "o'zining g'oyalar zaxirasi tugagani" haqida o'ylay boshlagan, o'z muxlislari va tanqidchilarining umidlarini qondira oladigan yangi asar yaratishdek azob bilan oshno edi.

Parcha: "Endi faqat bir narsa ustida bosh qotirish kerak. Gap mening nima uchun tug'ilganim ustida boradi..."

YOZUVCHI

Adabiyotshunos Filipp Yang: "Ko'pgina hikoyalar... Xemingueyning shaxsiy hayotidagi eng muhim voqealarning so'zma-so'z tarjimalaridir", degan edi. Kuba qirg'oqlarida yashayotganida Xeminguey butunlay yolg'iz, xuddi "Chol va dengiz"dagi keksa Santyago kabi. Ularning yolg'izligi haqida turli qarashlar borki, xususan asarda baliqchining ayoli tashlab ketgani Xemingueyning ayollar, jumladan onasi bilan muvaffaqiyatsiz munosabatlarining natijasidek ko'rinardi.

Buni qarangi, asardagi Santyago ham 84 kundan beri dengizdan hech vaqo tuta olgani yo'q. Ikki chol ham yuragida o'zlarini qayta kashf qilish ishtiyoqi bilan yonar edi.

Parcha: "...Dengizdagi odam hech qachon yolg'iz bo'lmaydi..."

"Chol va dengiz" asarining yozilish g'oyasi muallifga bir qancha qiziqarli va hayotiy voqealar ortidan paydo bo'ldi. Xeminguey tajribali baliqchi edi. Uning Atlantika okeanidagi eng katta baliqlardan birini tutgani ham bejiz emas. Ko'p vaqtini Kubada o'tkazgan yozuvchi

mahalliy baliqchilarning hayotiy hikoyalaridan qattiq ta'sirlanar, cheksiz suv olami uni tobora ilhomlantirar edi.

Xo'sh, yozuvchining eng so'nggi yirik asarlaridan hisoblangan "Chol va dengiz" asari g'oyasi qanday paydo bo'ldi?

Adibning zamondoshlari bu borada turli fikrlarni aytadi. Bir talqinda baliqchi Fuentes Xemingueyning hayotdagi do'sti bo'lib, ular bir necha marta birgalikda baliq oviga chiqqani, aynan u keyinchalik "Chol va dengiz" asaridagi qariya baliqchi Santyagoning prototipi bo'lgani aytiladi.

Yana bir ma'lumotga ko'ra, yozuvchi dengiz sayohatlaridan birida okeanda suzib yurgan baliqchi qayig'ini ko'rib qoladi. U kema kapitanidan qayiqqa yaqinlashishni iltimos qiladi va unda dahshatli ruhiy holatga tushib qolgan cholga duch keladi. Kexsa baliqchiga bir bola ham hamroh edi... Xeminguey kun bo'yi bu maftunkor jarayonni nigohlarini uzmay kuzatib yuradi.

Gapning indallosini aytganda, ming yillik ko'mir bo'lagi bir kun kelib olmosga aylanishi ayon bo'lganidek, tushkunlik ichidan umid qidirayotgan yozuvchi ham o'z hayotidagi ko'hna ko'mir bo'laklari orasidan yarqiragan olmosini topayotgandek edi.

Parcha: "– Kuning bitib qolganga o'xshaydi, chol.

– Yo'q, kuning bitib qolgani yo'q. Umring hali yuz yillarga yetadi, chol..."

YOZUVCHI

Maktabni tugatgan Ernest ota-onasining talabiga ko'ra universitetga hujjat topshirmadi, balki Kanzas-Sitiga yo'l oldi va "The Kansas City Star" mahalliy gazetasiga ishga joylashdi. Bu yerda u bosh shifoxona, vokzal va politsiya mahkamasidan iborat shaharning uncha katta bo'lmagan tumanidagi voqea-hodisalarni yoritishga mas'ul edi. Yosh reportyor qanday hodisa yuz bermasin, yugurib borardi. U jinoyatchilar, yollanma qotillar, shuningdek qamoqxonalarda bo'ladi. Inson qilmishlarini eslab qoladi, so'zlashuv va imo-ishoralar mag'zini chaqishga urinadi.

Parcha: "– Men uchun qarilikning o'zi qo'ng'iroq soat. Chollar nega juda barvaqt turisharkan-a? Nahotki, buni qolgan umrlaridan bir kunini bo'lsa ham cho'zish niyatida qilishsa?"

– Bilmadim. Faqat shuni bilamanki, yoshlar qattiq va ko'p uxlashadi..."

1952-yil iyul oyida nashr etilgan "Chol va dengiz" munaqqidlar tomonidan turlicha kutib olinishiga qaramay, ko'pchilik o'quvchilar tomonidan asar XX asrning eng yaxshi ijodiy hodisalaridan biri sifatida baholanadi. Qissa 1953-yilda badiiy adabiyot bo'yicha Pulitser, Xeminguey esa 1954-yilda adabiyot bo'yicha Nobel mukofotiga sazovor bo'ladi.

Xeminguey harbiy xizmatni juda sevardi, ammo ko'rish

MAG'LUBIYATLARNI G'ALABAGA AYLANTIRGAN CHOL

qobiliyatidagi muammolar sabab bu orzusiga erisha olmadi.

Shundan so'ng Ernest o'zini "Qizil xoch"ning ko'ngilli haydovchisi sifatida Birinchi jahon urushining Italiyadagi frontiga borishga yo'l topadi. Shunday kunlarning birida u mashhur Jeyms Joys bilan yaqindan tanishadi. Kataloniyadagi okoplardan birida esa fransuz yozuvchisi va uchuvchisi, "Kichkina shahzoda"ning muallifi Antuan de Sent-Ekzyuperi bilan do'st tutinadi.

Yozuvchi urush asoratining nafaqat ruhiy, balki jismoniy og'riqlarini ham boshdan kechirdi. Yarador italyan askarini qutqaraman deb, minaga duch keldi va naq 227 joyidan katta-kichik jarohat oldi. Shifokorlar tanasidan 22 ta mina parchasini terib oladi, biroq yana bir qanchasi uning tanasida qolib ketadi va adibga butun umr azob berib o'tadi.

"Men o'sha urushga borganimda ortiq darajada ahmoq edim. Biz sport jamoasi, avstriyaliklar esa musobaqalarda qatnashgan boshqa jamoa deb o'ylagan ekanman", deb eslaydi u kunlarni adib.

Qissada insonning taqdirga qarshi kurashi, hayot mazmunini anglash, o'z maqsadlariga sadoqat kabi muhim falsafiy va axloqiy masalalar bosh planga ko'tariladi. Xeminguey o'sha kezlari "yaxshi chol topib olganimdan baxtiyorman", deya sevinar ekan, u o'zi bilan o'zi suhbatlasha oladigan, kuchsiz vujudida kurash cho'g'i so'nmagan, ojiz holida ham o'zidan bir necha barobar ulkan raqib bilan jang qilishga qodir dilkash kishini kashf etganidan quvonadi.

Garchi ummon bag'rida jismoniy zaif kimsa va kuchga to'lgan ulkan baliq olishuvi tashqaridan notenglikday, adolatsizlikday ko'rinsa-da, ammo cholning ichida bo'ysunmas kuch, g'alaba qozonishga bo'lgan qat'iy istak bor edi.

"Ko'rasiz, men uni baribir mag'lub qilaman, - derdi tinmay chol. Keyin yana qo'shib qo'yardi: - Garchi bu adolatsizlik bo'lsa ham, men unga inson nimaga qodirligini, nimalarga bardosh bera olishini isbotlayman!"

Bepoyon dengiz bu xavf-xatarga to'la hayotdir, unda omon qolish uchun tinimsiz harakat qilish lozim. Haqiqiy omadga erishish uchun esa sohildan biroz uzoqlashish darkor. Marlin balig'i esa cholning bosh maqsadi, hayotda ham biz maqsadlar ketidan quvib yashaymiz. Ammo endigina muvaffaqiyatga erishganimizda xuddi akulalar kabi boshqalar ham bizning tayyor "o'lja" mizga ko'z olaytira boshlaydi. Endi qiyinchilik ikki barobar oshadi: ham erishilgan

natijani qo'lda saqlab qolish, ham uni boshqalar tortib olishiga yo'l qo'ymaslik lozim.

Ammo dengiz jangsiz taslim bo'lmaydi. Shunday bo'lsa-da, chol o'z-o'zini rag'batlantirib turadi: "Baliq baliq bo'lish uchun tug'ilganidek, siz ham baliqchi bo'lish uchun tug'ilgansiz".

Yozuvchi "Chol va dengiz" asarini 51 yoshida 2 oy davomida yozadi. "Men haqiqiy qariyani, haqiqiy bolakayni, haqiqiy dengizni, haqiqiy baliq va akulalarni tasvirlashga harakat qildim", deydi adib o'z xotiralarida.

ASAR. RAMZLAR

Asardagi dengiz bu - hayot. Qayiq - umr. Baliq - orzu. Akulalar - dushmanlar. Dengiz qayiqni chayqatganidek, ba'zan dovul bilan hamla qilsa, ba'zan sokin bo'ladi. Umrimiz davomida hayot bizga turli sinovlar, og'irlik va yengilliklar, xursandchilik va qayg'ular beradi. Keksa Santyagoning dengiz bag'ridan sohilgacha tortib kelgan qilichbalig'i, garchi u akulalar hamlasida et-etidan ayrilib, ulkan suyak holida yetib kelgan bo'lsa ham, u - iymon ramzi. Chunki iymonni ham insonlarga butunligicha ko'rsatishning imkoni yo'q.

Ushbu epizodning yana bir qabatida ulkan marlin misolidagi haqiqat gavdalanadi. Baliqning go'shti yeb bitirilishi uning tashqi siyratini xiralashtirar, ammo jonotning ulkan suyagi sinmas haqiqatning mohiyatini ko'rsatib turadi.

- Endi men ham sen bilan dengizga chiqaman, - deydi bola. Bu o'z iymonini sinovlar, mashaqqatlar ichidan izlayotgan yangi avlod ovozi, yo'lidir. Bu kurash davomida bola - Manolik doimo Santyagoning xayolida bo'ladi. Chol uni vaqti-vaqti bilan eslab turadi, uning qayiqda bo'lishini chin dilidan istaydi. Bola ramziy ma'noda kelajak avlodni o'zida mujassam etib, cholning ishonch va umidlarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Cholning nochor holatida ham borliq, jonli va jonsiz mavjudotlar

bilan suhbatlari bu xudo har nafasda, nuqtada mavjudligini anglash onlaridir.

"- Agar biror joyda sotishsa, o'zimga baxt sotib olmoqchiman, - dedi chol.

- Uni nimaga olasan? - deb so'radi u o'zidan.

- Yo'qolgan garpun, singan pichoq yoki cho'loq qo'l bilan sotib olsa bo'ladimi?

Sohilgacha baliq suyagi bilan suzib kelgan chol hamon o'zini mag'lub sanamaydi:

- Kim seni yengdi, chol? - deb so'radi u o'zidan.

- Hech kim, - deb javob berdi u".

Hikoyaning eng muhim xulosasi shu: chol o'quvchi nazdida mag'lub bo'lganga o'xshab ko'rinadi, ammo bu biryoqlama xulosa. Aslida, uning insoniy qadr-qimmatini allaqachon g'alaba qozongan edi. Santyago asarning butun mohiyatini ifodalovchi so'zlarni baralla aytadi:

- Inson mag'lubiyatga uchragan holda yaratilmagan. Insonni yo'q qilish mumkin, lekin uni yengib bo'lmaydi!

P/S. "Chol va dengiz"ning muvaffaqiyati Xemingueyni butun dunyoga mashhur qildi. O'zbek kitobxonlari ham asarni ilk bor mahoratli tarjimon Ibrohim G'afurov mehnatlari bois o'zbek tilida o'qidi. Bugungi kungacha asar qayta-qayta chop etilib, kitobxonlar e'tiboridan tushmay kelayotir.

UMRNING YAKUNI

Xeminguey juda chuqur siqilish holatini boshdan kechirar edi. 1961-yilning 2-iyulida, Maydo klinikasidan Xemingueyga javob berishdi. Yozuvchi Ketchumdagi uyiga ravona bo'ldi. Yo'lda u otasining vafoti haqida eslagan bo'lsa, ajab emas. Adib uyda o'limoldi xatini qoldirdi va shundan so'ng peshonasiga qarata miltiqdan o'q uzdi...

Parcha: " - Baxt odamga turfa ko'rinishda beriladi, uni qanday tanir eding ham? Men, masalan, qanday bo'lishidan qat'i nazar, chimdim bo'lsa ham baxt olar va uning haqiga nima so'rasha, to'lar edim".

Bir paytlar Uilyam Folkner Xemingueyni: "Mag'lubiyatlardan paydo bo'lgan adib", deya ta'riflagan edi. Garchi u yozuvchining asarlari muvaffaqiyatini umr bo'yi tan olmasa-da, "Chol va dengiz"dan keyin uning uzoq yillik qarashlari o'zgaradi. Hatto u o'z xotiralarida: "Xeminguey ushbu favqulodda kichik qissasi bilan barcha mag'lubiyatlarini g'alabaga aylantirib ketdi", deya yozib qoldirdi.

Kapitan Bobur ELMURODOV

SOHIBQIRON SO'NGGI YURISH ARAFASIDA nimadan ranjigan edi?

ISPAN ELCHISI Rui Gonsales de Klavixo uzoq va mashaqqatli yo'l yurib sohibqiron Amir Temur huzuriga yetib kelganda, uning kabi Osiyo va Yevropa mamlakatlaridan kelgan elchilar hukmdorning qabuliga muntazir edi. Jumladan, Xitoy elchilari ham.

Bir necha muddatdan so'ng ularni qabul qilgan Temur ispan elchilari bilan suhbatlashib, tevarakda turganlarga: – Ko'rib qo'ying, ularni elchi qilib mening o'g'lim – Ispaniyaning qiroli yuborgan va u dunyoning narigi chekkasidan faranglar podshohlari ichida birinchi podshohlardandir. Ular haqiqatan ham buyuk xalqdir, men o'g'lim – Ispaniya qirolini qo'llab-quvvatlayman. Sizlarni sovg'a-salomsiz, nomaning o'zi bilan yuborsa ham bo'lardi. Men uning sog'lig'ining, ishlarining qay ahvolda ekanini bilsam, shuning o'zi menga quvonch bag'ishlar edi, – deydi.

RASMIY QABULDAN keyin ispanlarni sohibqironning o'ng tomonidagi yuqori joyga o'tqazadilar. Xizmatdagi mirzolar ularga xitoylik elchidan pastroq o'rinni ko'rsatadi. Shunda sohibqiron alohida ta'kidlab, ispan elchilarini teparoqqa o'tqazib, Xitoy elchisini ulardan pastroqqa o'tqazishni buyuradi. Hukmdorning amri vojib. Mirzolar ularning joylarini o'zgartirib, Xitoy elchilariga bu tartibni sohibqironning o'zi aytganini va bundan buyon doim shunday mavqeda o'tirishlarini aytadilar. "Xitoy elchisiga qanday g'arazli niyatda kelganini bildirib, kerak bo'lsa osishlari mumkin ekanini ham tushuntirib qo'ydi", deydi Klavixo va Temurning mehmondorchiligini maroq bilan hikoya qiladi.

Shu o'rinda savol tug'iladi.

Sohibqiron nimadan ranjigan edi?

Bir necha mamlakat elchilari qatnashayotgan ulug'vor bir qabulda chinliklarga nega bunchalar ochiq tanbeh va tahdid?

TURON HUKMDORLARINING boshqa xalqlar, davlatlar, jumladan Xitoy bilan iqtisodiy-siyosiy aloqalari turli davrlarda turlicha kechib, goh mustahkamlangan, goh uzilgan. Xususan, XIII asrning o'rtalaridan XIV asrning ikkinchi yarmigacha bo'lgan davrda Chingiziyularning o'zaro nizolari va taxt talashuvlari ikki xalq aloqalarining ma'lum muddat deyarli to'xtashiga sabab bo'ldi. Parokandalik, yagona boshqaruvning qo'ldan ketishi tufayli Chingiz avlodlari qudrat maydonidan chiqib, o'z o'rinlarini XIV asrning ikkinchi yarmidan Turonzaminda Amir Temurga (1336–1405), Xitoyda Min sulolasi asoschisi Tayzuga (1368–1398) bo'shatib berdi. Natijada Movarounnahrda markazi Samarqand bo'lgan Temur davlati, Xitoyda markazi Pekin bo'lgan Min davlati paydo bo'ldi.

BUYUK IPAK YO'LI o'tgan juda katta mintaqa Amir Temurning qalamravida edi. Sohibqiron bu yo'lga katta e'tibor berib, xalqaro savdo aloqalari rivojlanishiga adolatli zamin yaratdi. Karvon yo'llarining xavfsizligini ta'minlab,

karvonsaroylar qurdirdi. Yevropa va Osiyo mamlakatlari bilan aloqalar o'rnatdi.

TURKISTON VA XITOIY o'rtasida elchilarning bordi-keldilari Xitoy tomonidan boshlangan. Buning sababi endigina tashkil topgan Min imperiyasining shimoldagi raqiblari – mo'g'ul va oyratlarga qarshi ittifoqchi topish va g'arbiy mamlakatlar haqida ma'lumotlar to'plash edi. Xitoy imperatori Tayzu tomonidan elchilar uch marta Samarqandga, uch marta Beshbaliqqa jo'natilgan. Amir Temur saroyiga ilk bor Fu An boshchiligidagi xitoylik elchilar va savdogarlar 1395-yilda yetib kelgan. U Temur mamlakatida qariyb 13 yil yurgan. Elchi Fu Anni Temurning o'zi aniq bir sabab tufayli saroyda ushlab turgan, shuning uchun u faqat Temur vafotidan keyingina 1407-yilda Xitoyga qaytgan, deydi tadqiqotchi Sardor Kenjayev.

AMIR TEMUR

tomonidan yuborilgan ilk elchilar Min sulolasi tarixiga oid yilnomalarga ko'ra, 1387-yil bahorida Xitoyga yetib borgan. Mulla Hofiz boshchiligidagi elchilar Xitoy imperatoriga 15 ot va 2 tuyadan iborat tuhfa taqdim qilgan.

Professor Ablat Xo'jayevning yozishicha, Amir Temur Xitoy xoqoni Tayzuga yo'llagan maktubida "Karvonsaroylar, yo'llar ochildi, ulardagi qaroqchilar yo'q qilindi, uzoq yurtlarga boruvchilar o'zlarini xotirjam his etadigan bo'ldi", deydi.

Min sulolasi tarixiga oid manba "Min sulolasining haqiqiy tarixi" – "Min shi lu" kitobida 1389–1398-yillarda Xitoyga Amir Temur saltanatidan to'qqiz marta elchi borganini qayd etilgan.

XITOIY TARIXCHISI Vang Chjilay o'z asarida "Atrofqa qilgan harbiy yurishlar g'alaba bilan yakunlangandan so'ng Temur kuchayib ketdi. Shundan keyin u Min sulolasiga itoat qilishdan va Xitoyga (Chjungguoga) soliq to'lashdan (gungfu) bosh tortdi, shu bilan birga Xitoy elchilarini olib qolib, qaytishga ruxsat bermadi", deydi. Ikkinchi bir joyda "yuqorida aytib o'tilganidek, Temur ko'p marta Min saroyiga soliq to'lovchi elchilar (gungshi) yubordi. Ularning ayrimlari soliq olib kelish va savdo qilish bilan cheklandi, ayrimlari (Xitoydagi) vaziyatni o'rganish va ma'lumot to'plash bilan shug'ullandi", deb yozadi. Aslida, Temurning elchilar yuborishidan maqsadi soliq to'lash emas, balki ikki davlat o'rtasidagi savdo aloqalarini yaxshi yo'lga qo'yish edi. Chunki u Yevropa qirollariga yozgan xatida shunday degan edi: "Dunyoni savdogarlar obod qiladi, siz tomondan savdogarlar kelsa, biz ularning tinchligini, xotirjamligini kafolatlaymiz, ulardan hech qanday soliq olmaymiz, bizdan borgan savdogarlardan sizlar ham soliq olmanglar".

NIZOMIDDIN SHOMIYning yozishicha, Xitoy hukmdorining zalolati juda avjiga chiqib, arzimagan g'araz bilan o'nlab musulmonlarni qatl qiladi. Amir Temur bu qirg'inni 1399-yilda qishni Tog'li Qorabog' (Ozarbayjon)da o'tkazayotgan vaqtda eshitadi.

SOHIBQIRON yetti yillik urushdan qaytib kelganidan keyingi voqealarni Klavixo xotiralarida shunday yozadi:

"Xitoy hukmdoridan elchi kelib, yetti yil to'lanmagan soliqlarni to'lash kerakligini aytdi. Temurbek elchiga bu haqiqat ekani va soliqni to'lashini aytdi-da, "Senga bu pullarni bersam, yo'lda ularni ishlatib qo'yishing mumkin, yaxshisi, o'zim olib borib beraman", deb qo'shib qo'ydi. Uning bu gapi hazil o'rnida aytili, aslida, soliqni to'lash niyati yo'q edi. Hozirgacha sakkiz yilcha vaqt o'tib, sohibqiron tomonidan hech qanday boj yoki soliq to'lanmagan, Xitoydan ham shu davrda hech qanday elchi kelmagandi".

“**BUNING SABABI** shunday edi: Xitoy hukmdori vafot etgach, saltanat uning uch o‘g‘liga bo‘lingan. Katta o‘g‘il ikki ukasining yerlarini tortib olish niyatida kenja ukasini o‘ldirgan. O‘rtanchasi esa akasi bilan jang qilib, uning ustidan g‘alaba qozongan. Akasi mag‘lubiyatga chidolmay, o‘zini va qarorgohidagi odamlarni yoqib yuborgan. Shunday qilib, hukmdorning o‘rtancha farzandi saltanatni egallagandi. Saltanatda tartib o‘rnatgandan so‘ng u Temurbekka elchi jo‘natib, avval otasi uchun to‘lab kelingan soliqni o‘z vaqtida berishini so‘raydi. Shu xabarni olib kelgan Xitoy elchilarini Temurbek dorga osmoqchi bo‘lgan edi.

Samarqanddan Xonbaliq (*Xitoy*)gacha yo‘l juda uzun, piyoda yurganda olti oylik masofaga teng. Shu yo‘lning ikki oylik masofasida biron-bir kishini uchratish qiyin. Har zamonda katta yaylovlar, adirlarda cho‘ponlarni o‘z podasi bilan uchratish mumkin.

Shu yilning iyun oyida Xonbaliq (*Xitoy*)dan Samarqandga sarxil mollar ortilgan sakkiz yuzga yaqin tuyalar karvoni kirib keldi. Temurbek Samarqand shahriga qaytgach, Xitoy elchisining gapini eshitib, jahli chiqdi, bu tuyalarni ushlab qolib, ularni chiqarmaslikka buyruq berdi”.

KLAVIXONING o‘z ko‘zi bilan ko‘rib, qulog‘i bilan eshitib yozgan voqealarning ba‘zilari munozarali bo‘lsa-da, ularning aksariyati haqiqat ekani Temur davri tarixchilarining asarlarida qayd etilgan. Bu ma‘lumotlar, ya‘ni Xitoy imperatorining soliq to‘lash haqidagi gaplari, Temurga vassal sifatida murojaat etgani va musulmonlarni qirg‘in qilgani bir necha iqlim hukmdori bo‘lgan sohibqironning dilini qattiq og‘ritib, Pekin elchilarining ushlab qolinishiga va Xitoyga harbiy yurish boshlanishiga sabab bo‘ladi.

XITOIY IMPERATORI ham Amir Temurning hujum qilish ehtimolini o‘ylab bir qator choralari ko‘radi. Xitoydan quvib chiqarilgan mo‘g‘ullar bilan munosabatlarning yomonligi, Xitoy qo‘shinida jangovar

otlarning yetishmasligi kabi omillar uning oyog‘idagi tushov edi.

IKKI QUDRATLI DAVLAT zimdan urushga tayyorgarlik ko‘ra boshlaganiga ancha bo‘lgan edi. Temur saltanatida har bir yurish yoki tadbir puxta tayyorgarlik va o‘ta jiddiylik bilan amalga oshiriladi, yurishning boshlanish kuni qattiq sir saqlanardi.

BIROR YERGA qo‘shin tortishdan oldin Amir Temur sayyoh va elchilar bergan ma‘lumotlarni atroflicha o‘rganmay turib, tavakkal qilmasdi. Shuning uchun ham, o‘n yilda Xitoyga to‘qqiz marta elchi jo‘natgan bo‘lishi tabiiy. Temur ulardan Xitoyning shahar va qishloqlari, tog‘ va dovonlari, kechuvlari, daralari, harbiy qismlari, ularning urush taktikasi haqidagi ma‘lumotlarni to‘playdi.

TADQIQOTCHI Hamidulla Ro‘ziyev ma‘lumotlariga ko‘ra, Amir Temur muvaffaqiyatli harbiy yurishlari natijasida Mo‘g‘ulistonga tegishli Sharqiy Turkiston va Jung‘oriya hududlarida Qamariddin o‘rniga hokimiyat tepasiga kelgan Xizr Xo‘jaxon bilan do‘stona aloqa o‘rnatadi. Ushbu hududlar Xitoy bilan harbiy harakatlar boshlangan paytda muhim tayanch baza bo‘lishi nazarda tutilgan. Amir Temur qurol-aslahalar to‘plash va savdo karvonlari xavfsizligini ta‘minlash, shuningdek tasodifiy hujumlarning oldini olish maqsadida Sharqiy Turkiston hududida maxsus harbiy qal‘a qurishga farmon beradi.

XITOIY HARBIY YURISHIGA tayyorgarlikning so‘nggi bosqichida Movarounnahr hukmdori e‘tiborli mo‘g‘ul shahzodalarini o‘z xizmatiga olib, ularga mansab va amallar beradi. Bu kabi tayyorgarliklar haqida Xitoy ayg‘oqchilari o‘z hukmdoriga ma‘lumot yetkazib turgan bo‘lishi tabiiy. Chunki imperator Tayzuning vorisi Chju-di (*Yunle*) ham Gansu viloyati noibiga Amir Temurning tasodifiy hujumidan himoyalani chorasini ko‘rishni buyuradi. Ular himoya choralari sifatida har doimgidek Buyuk Xitoy devorini ta‘mirlab, yanada mustahkamlab, soqchi

va qorovullarning kuzatuv va nazorat joylarini kuchaytiradilar.

BIR NECHA MUDDAT jiddiy tayyorgarlikdan so‘ng, nihoyat, 1404-yil kuziga kelib, Xitoydan kelgan elchilar “cho‘g‘lanib turgan gulxanga moy sepadi”. Ularning mensimay aytgan so‘zlari sohibqironning qahrini toshiradi. Ko‘p ming sonli qo‘shinning yurishi haqida qaror qabul qilinadi. Yurishdan bir necha kun oldin Samarqandga kelgan xorijlik elchilarning xitoyliklardan boshqa barchasi yurtiga jo‘natiladi. Ular bilan hatto xayrlashuv uchrashuvi ham uyushtirilmaydi. Elchilarning tasodifan mamlakatni tark etishlari Xitoy harbiy yurishining shoshilinch tarzda boshlangani va uning o‘ta maxfiy tutilganidan bo‘lsa kerak, ehtimol. Chunki Klavixo kundaligida Xitoyga qilinajak harbiy yurish haqida bir og‘iz ham gapirilmagan.

SOHIBQIRON nabirasi Pirmuhammadni Hindistonga kuzatganining ertasi kuni elchilar qaytishga ruxsat olish uchun Temur huzuriga borib, kun yarmigacha ostonada kutib qoladi. Mirzolaridan biri Temur ularning oldiga chiqa olmasligini, o‘z joylariga qaytishlarini aytadi.

Elchilar bir hafta o‘tkazib, yana sohibqiron qarorgohiga boradi. Mirzolar ularning sohibqiron bilan uchrasha olmasliklarini aytib, kim elchilarni bu yerga olib kelganini so‘raydi. Kuzatuvchi bunga aloqasi yo‘qligini aytsa-da, jazolanadi, kaltaklanadi. Klavixo “*mirzolarining bu harakati bekorga emas, chunki o‘sha kunlari sohibqironning ahvoli og‘ir, yaqinlari sarosimada edi*”, deydi. Bizningcha, shu vaqtda Temur katta ehtimol bilan o‘ta maxfiy tutilgan Xitoyga yurishning rejaları bilan jiddiy band bo‘lgan bo‘lishi kerak.

Shundan keyin elchilarning kutishdan boshqa choralari qolmaydi. Kunlar o‘tib, mirzolaridan biri kelib, Ispaniya, Bobil va boshqa mamlakat elchilarini Tabrizgacha kuzatib borishini, u yerda elchilarni Temurning nabirasi Umar Mirzo kutib olib, mamlakatlariga

kuzatib qo‘yishini aytadi. Elchilar esa sohibqiron ularga ruxsat bermaganini va undan o‘z qirollariga maktub olmasdan ketmasligini aytadi.

ISPAN ELCHILARI bu gaplarga qoniqmay, yana qarorgohga boradi. Ammo yana murod hosil bo‘lmaydi. Klavixo Temurning o‘lim bilan olishayotganini tusmol qiladi. Shunday qilib, barcha elchilar Samarqand yaqinidagi bir bog‘da jam bo‘lib, 1404-yilning 21-noyabr juma kuni ulug‘vor va mo‘jizaviy shahardan chiqib ketadi.

Oradan besh kun o‘tib, ulkan qo‘shin Samarqanddan siljiydi...

Savollar tug‘iladi. Temur nima uchun elchilar bilan xayrlashmadi?

Temurning ahvoli juda og‘ir bo‘lsa, u qanday qilib qisqa fursatda katta qo‘shin bilan Xitoy yurishiga otlandi?

Yoki uning O‘trorda vafot etishi sababi Samarqandda boshlangan edimi?

Qisqasi, bu savollar hozircha ochiq qoladi.

SHARQSHUNOS OLIM, tarixchi Abdusattor Jumanazarning yozishicha, Amir Temur hijriy 807-yili jumad ul-avval oyining 23-kuni (1404-yil 27-noyabr) misli ko‘rilmagan ulkan cherik bilan Samarqanddan chiqadi. Shu kuni Xitoyga harbiy yurish boshlangandi. U kun oxirida Oqsuvlat qishlog‘iga kelib tushadi. Ertasiga Qorabuloq mavzesida to‘xtaydi. Shahzodalar, hayoti to‘zonli savashlarda kechgan barcha amirlar, tajribali sarkardalar bosh o‘rdaga to‘planadi va bo‘ljak yurishga puxta reja tuziladi. Sohibqiron Qorabuloqdan ko‘chib, Ilon o‘tti darasidan o‘tib, Tomliq manzilida chodir tikadi. Bu paytda dekabr oyi boshlanib, qish fasli kirgandi. Qalin qor yog‘ib, qahraton sovuq tushadi. Ayoq tun-u kun avjiga chiqadi. Sovuqqa chidab bo‘lmay qoladi, qo‘shin va mol-u holga talafot yetadi. Sohibqiron ilosizlikdan cherikni ortga qaytaradi va qulay fursatni kutishga qaror qiladi. U yana Oqsuvlatga kelib o‘rnashadi. Dekabr va yanvar oylarida qahraton sovuq ketmaydi. Aksincha, zo‘rayadi. Amir Temur hazratlari Oqsuvlat qishlog‘ida ellik kun turib qoladi.

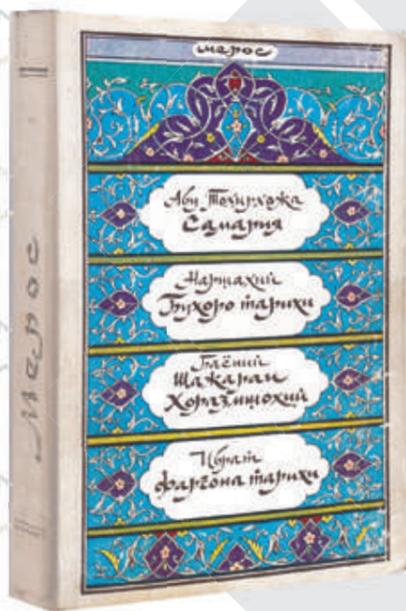
Shu joyda tarixchilar chuqur qayg‘u bilan bitgan voqea sodir bo‘ladi. Sohibqiron kasallik tufayli vafot etadi.

SHU BILAN harbiy yurish to‘xtaydi. Ammo Xitoy bilan aloqalar to‘xtab qolmaydi. 1403–1449-yillar oralig‘ida esa Xitoyga Samarqanddan 33 marta va Hirotdan 14 marta elchilar kelib ketadi.

MAZKUR MAVZU hamda O‘zbekiston – Xitoy aloqalari tarixi bilan qiziqqan o‘quvchilarga xitoyshunos olim, tarix fanlari doktori Ablat Xo‘jayevning 2007-yili “O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi” davlat ilmiy nashriyotida chop etilgan “Buyuk Ipak yo‘li” hamda 2022-yili “FAN ZIYOSI” nashriyotida chop etilgan “O‘zbekiston – Xitoy munosabatlari tarixidan” nomli kitoblarni tavsiya qilamiz. Ushbu asarlarda O‘zbekiston va Xitoy munosabatlari tarixidagi iqtisodiy, diplomatik va madaniy aloqalarning kam yoritilgan jihatlarini, Buyuk Ipak yo‘lining bir necha ming yillik tarixi, ajdodlarimizning qadimiy va o‘rta asrlarda Xitoy sivilizatsiyasi rivojiga qo‘shgan hissasi haqidagi qimmatli ma‘lumotlar bilan tanishasiz.

IKKI DARYO ORALIG'IDA

Sizga ilgari ham maqtanganman: kichikina kutubxonamdagi har bitta kitobning o'z tarixi bor. Katta ustozlarning kutubxonalaridan bir qarab chiqish uchun olganlarim ham bor-u, nomlarini aytmayman. Biror kun qaytarman, o'zimdagi olib qolmayman baribir. Ammo bugun sizga o'qishni tavsiya qilayotganim kitobni hurmatli ustozimiz, iste'fodagi podpolkovnik Azimbek Usmonov sovg'a qilgan. "Meros" turkumidagi majmuaga Abu Tohirxojaning "Samarriya", Narshaxiyning "Buxoro tarixi", Bayoniyning "Shajarai Xorazmshohiy", Ibratning "Farg'ona tarixi" asarlari kiritilgan. Kitobning bir burchagiga 2010-yil deb yozib qo'ygan ekanman.

Rostini aytсам, bu kitobni bir nafasda o'qib chiqdim, deb aytmayman. Chunki bir nafasda o'qib chiqiladigan sarguzasht asar emas, hech biri. Yillar, voqealar, joy nomlarini o'qish barobarida miyangizda tahlil ham qilishingiz kerak. Ba'zi manbalarda yillar borasida chalkashliklar bo'lishi mumkin, ayrim voqealar yashab turgan hududingizda yuz bergan bo'lsa, qayta-qayta o'qiyotganingizni ham sezmay qolasiz.

Kitobning Xurshid Davron yozgan so'zboshisida shunday deyilgan: "O'zbekiston YI (Yoshlar ittifoqi) Markaziy Qo'mitasining "Kamalak" nashriyot-matbaa birlashmasi xalqimizning madaniy merosi, uning tarixiy yo'li haqida hikoya qiluvchi qadimiy qo'lyozmalarni nashr etish maqsadida "Meros" turkumi ustida ish boshladi. Mana shu turkumning nishonasi esa qo'lingizdagi kitob bo'lib, u Samarqand, Buxoro, Xorazm va Farg'ona tarixiga oid to'rt noyob yodgorlikni o'z ichiga olgan".

Mazkur kitobdan keyin "Meros" turkumi yana davom etdimi-yo'qmi, aniq ma'lumotga ega emasman. Ammo kitob o'quvchilar uchun qaqragan yerga ko'klam yomg'iridek hayotbaxsh ta'sirga ega bo'lganiga shubha yo'q. Kitob 1991-yilda nashrdan chiqqan. U yillarning hayajonlari, asl tariximizning ochiq qilinishi jarayonlarida bu kitob qimmatli tengsiz bo'ldi.

Yana so'zboshidan **o'qiyimiz:** "Vatan nima demak? Bu o'z xatti-harakatini muayyan maydonda kamolga yetkazgan va yetkazayotgan bus-butun xalq tarixi, ya'ni xalqning o'tmishi. Buguni va kelajagidir. Bu millatning rang-barang madaniyati, ilm-u fani, tili va dini, fe'l-atvori va an'analari, bu uning taraqqiyotidagi muhim bosqichlar, mag'lubiyatlar va g'alabalar. Bu uning botir o'g'lonlari jasorati, donishmand farzandlari faoliyatidir.

Siz-u bizning Vatanimiz bo'lgan ikki daryo oralig'idagi tuproq tarixi hech qachon tinmagan janglar tarixi, yurtimiz hududlarini buzib kirgan bosqinchi

dushmanlarga qarshi kurash tarixi, bu ayovsiz kurashlar mobaynida elimiz ozodligi va ravnaqi uchun jonini ayamagan xalq o'g'lonlari va qizlari jasorati tarixidan iborat.

Siz-u bizning Vatanimiz bo'lgan ikki daryo oralig'i va uning atrofidagi tuproq tarixi buyuk taraqqiyot yo'li, ilm-u urfondagi iste'dodi olamgirlik qilgan buyuk olimlar, qalamining kuchi toshni yig'latgan shoirlar faoliyati, daholik qudratlari tufayli bu o'lka shon-shuhratini olamga yoygan daholar ma'rifati tarixidir".

Ma'lum bir vaqtdan beri qo'shni mamlakatlarda tarixiy haqiqatlarni buzib ko'rsatish, o'zini qilibishga harakatlar kuchayganiga ijtimoiy tarmoqlar orqali guvoh bo'lyapmiz. Jumladan, Yalangto'sh Bahodir atroftida bo'lgan o'rinsiz da'volarga e'tibor bergandirsiz. Bu harakatlar yangilik emas. Shunday bo'lsa-da, ma'rifat bilan qurollanish hamma vaqt ustunlik beradi, haqni nohaqdan ajratishga yordam beradi. Bizga bu borada eng yaqin ko'makchi asl manbalardan tarjima qilingan "Meros" turkumi kabi madaniy boyliklarimizdir. Ular barcha uchun birdek tushunarli, farzandlar davrasida o'qilganida qimmatli saboq bo'la oladi. Yurt tarixini bilganga nima yetsin.

Birinchi kitob Abu Tohirxoja Samarqandiyning "Samarriya"si. Ya'ni Samarqand tarixi. Bugun turizm anchagina rivojlandi. Samarqand yilning har faslida ham mehmonlardan xoli emas. Ba'zan gidlik qilayotgan ayrim kishilar ko'hna va boqiy shahar haqida ertaknamo voqealarni hikoya qiladilar. Balki shu tariqa muazzam shaharga muhabbatlarini bildirgilari kelar. Ammo tarixiy haqiqat turganida cho'pchak aytish donolar ishi emas.

"Samarriya"dan o'qiyimiz: "O'rta Osiyoning bir vaqtlar ko'bchilik musulmon Osiyosining madaniyat va sayosat markazi bo'lgan o'tgan va chindan "Samarqandi firdavsmonand" sifatiga arziyurg'on bir yo'sunda

bezangan Samarqand keyingi zamonlarda buzulub quruq bir cho'lg'a aylangan edi. (1722-yillar voqeasi haqida kitobda anchagina keng va qiziqarli izoh bor) Mong'it amirlarining birinchisi bo'lg'on Rahimxon Samarqand muzofotini qo'lg'a kirguzamen deb kelganda (h.1166 m.1752-yil boshlarida) Samarqand shahrida jon egasi yo'q edi, hatto Raboti Xojabandiy to'g'oni buzul'g'on va Samarqand suvdan mahrum qolg'on edi. Rahimxon ushbu safarida (h.1166 y. Jumod as-soniy oyinda) Raboti Xojabandiy tuzatib Samarqand'ga suv oqizg'on bo'lsa ham odam yo'qlig'idan obod bo'lmadi".

Ha, muazzam shahar ana shunday davrlarni ham boshdan kechirgan. "Samarriya"da atrofdagi tog'lar, hayvonot va o'simlik dunyosi, geografik joylashuvi, bog'lari haqida va yana boshqa muhim ma'lumotlarni o'qishingiz mumkin.

O'qiyimiz: "TO'RT FASLDA BU SHAHARNING HAVOSI yaxshi va o'rtachadir. Sira og'irlik va kasallikka sabab bo'lmas, bahor faslida bu shahar uchmohning bir namunasi bo'lur. Shuning uchun "Samarqandi firdavsmonand" ya'ni jannatga o'xshash Samarqand deyilar. Har dashtining yuzidan jannat ko'rinadir va har dala parchasidan Eram bog'i bilinadir".

Shahar ta'rifi bu bilan tugamaydi. Ko'ngilga xush yoqadigan musiqa kabi ta'rifi o'zingiz o'qisangiz yanada ko'proq zavq olasiz, muazzam va qadimiy shaharga muhabbatangiz yanada ortadi.

Aziz o'quvchilarimiz orasida Samarqand ziyoratiga bormagan odam topilmasa kerak. Shahardan tashqarida Xoja Donyol ziyoratgohiga ham yo'lingiz tushgan. Bu so'lim go'shaning o'ziga xos tomoni shundaki, turli dinlarga e'tiqod qiluvchi insonlar uni o'zlariniki bilib, ziyoratga keladilar. Quyidagi parchaga diqqat qilsangiz foydadan xoli bo'lmaydi.

O'qiyimiz: "Xoja Donyol mazori. Shahar tashqarisida, shimol tomonda Afrosiyob qo'rg'onining kunchiqar tomonidagi raxnasida. Siyahob arig'ining yoqasidadir. Avom uni Donyol payg'ambarning qabri deydi, lekin uning (Donyolning) mazori Mo'sul viloyatidadir. Derlarkim u (Donyol) Abbos o'g'li hazrat Qusamning, tangri undan rozi bo'lsin, yoronlaridan edi va shu yerda ko'milgandir. Qabrning nishonasi uchun (qabr ustiga) daryo toshidan to'kib qo'yilgan. U kishining mazori serbarakotdir. U zotning mizojidan muborak boshlari (tarafidan) Siyahob arig'idan yaqin yerdan (bir) buloq chiqib, Siyahob arig'iga quyadi. Xalq (uni) tabarruk bilib ichadilar va cho'miladilar va (uni) ko'p kasallar shifosiga sabab deb biladilar".

Aziz o'quvchi, "Meros"dagi barcha asarlarga alohida to'xtalishni istardik. Ammo

sahifamiz imkoni bularni keng yoritishga yetmaydi. Narshaxiyning "Buxoro tarixi"da Muqanna boshchiligidagi ozodlik harakati ham yoritilgan. O'quvchilarimiz mazkur asarni "Muharrirdan" qismini e'tibor berib o'qishlarini maslahat beramiz. Aynan, shu joyiga e'tiborsizligim sabab, yanglish xulosalar chiqarganim uchun sizga maslahat berishni lozim topdik.

O'qiyimiz: "Ma'lumki, "Buxoro tarixi"ni dastlab yozgan Muhammad ibn Ja'far ham, so'ng asarni qisqartirib va qo'shimchalar qo'shib arabchadan fors-tojik tiliga tarjima qilgan Ahmad ibn Muhammad va bu tarjimani qisqartirib bayon qilgan Muhammad ibn Zufarlar ham X-XII asrlar sharoitida, o'z davrlarida mavjud bo'lgan iqtisodiy, ma'naviy hayot ta'sirida ish olib borganlar. Shuning uchun ham "Buxoro tarixi" X-XII asrlar ijtimoiy muhiti taqozosicha islom diniga hamda o'sha davrda hukmron bo'lgan tuzumga qarshi harakatlar (masalan, Muqanna qo'zg'olonini) qoralash pozitsiyasidan turib yozilgan. Biroq shunga qaramay, asarda katta tarixiy qimmatga ega bo'lgan ma'lumotlar keltirilgan..."

Bayoniyning "Shajarai Xorazmshohiy", Ibratning "Farg'ona tarixi" asarlari ham o'quvchilarga qimmatli ma'lumotlar beradi. Asfandiyorxonning bemorlarni bepul davolovchi shifoxona qurishi va yana bir qator amalga oshirgan ishlarini katta qiziqish bilan o'qiyisiz.

Amir Umarxon va Nodirai davroning farzandi arjumandi Muhammad Alixonning o'ldirilishi, zavjasi, go'dak farzandining shafqatsizlarcha o'ldirilishi... bilan bog'liq Farg'onaning qonli tarixi yuraklarni larzaga soladi. Tarix bilgan odamlar uchun katta saboq, bilmaganlar uchun shunchaki kechmishdir.

"Buxoro tarixi"da Buxoro atrofini devor bilan o'ralgani haqida qiziq ma'lumotlar bor. 831-yil bir yil davomida qurib bitkazilgan devorni saqlab turish, tuzatirishga ham ko'p pul sarflanar edi. Bu xarajat Buxoro aholisiga og'ir kelardi.

O'qiyimiz: "Amir Ismoil Somoniy xalqni (bu qiyinchilikni tortishdan) ozod qildi va devor ham xarob bo'ldi. Amir: "To men tirik ekanman. Buxoro viloyatining devori men bo'laman", - dedi va ustiga olgan bu vazifani to'la bajardi; u doimo janglarda o'zi qatnashdi va Buxoro viloyati ustidan dushmanlarning zafar topishlariga yo'l qo'ymadi". Shunday ulug' ajdodlar tarixini o'rganmaslik mumkinmi?!

Huzurlu mutolaalar tilagi bilan,

Inobat IBROHIMOVA,
"Vatanparvar"

AMIR TEMURning

313

SARKARDASI

PIRMUHAMMAD MIRZO

Jahongir mirzo ibn Amir Temurning 1376-yilda Ilyos Yasavuriy qizi Baxt Mulk og' o begimdan tug'ilgan o'g'li. 1383-yilda Fors podshohi Jaloluddin Shujoning qiziga unashtirilgan. 1392-yilda Sohibqiron G'azna, Kobul, Zobuliston, Qandahor hamda Sind daryosigacha bo'lgan hududni ushbu nabirasiga topshirgan. Shu bois mirzoni Pirmuhammad Kobuliy deb atashgan.

Amirzoda bobosining bir qator yirik harbiy safarlarida, xususan, Hindiston fathida faollik ko'rsatgan, qo'shinning o'ng qanoti (*barang'ar*)da turgan. Amir Temur vafotidan oldin Pirmuhammad mirzoni taxt vorisi etib belgilagan edi. Zotan, temuriy mirzolar orasida, Mironshohni hisobga olmaganda, Pirmuhammad yosh jihatdan eng kattasi edi.

Sohibqiron vafot etgan kezda Pirmuhammad mirzo Qandahorda turgan. Amir Temurning vafoti haqidagi xabar taxt vorisiga yuborilgan bo'lsa-da, lekin mirzolar uning yetib kelishini kutib o'tirmay, Samarqand taxti uchun kurashni boshlab yuborishgan. Pirmuhammad haqiqiy valiahd sifatida yo'lga chiqqanda, Samarqand Xalil Sulton mirzo tomonidan

egallangan edi. Taxt uchun boshqa bir da'vogar – amirzoda Sulton Husayn saltanat taxtini qo'lga kiritishni uddasidan chiqolmagach, Xalil Sultonga qo'shilgan edi.

Pirmuhammad mirzo unga g'animlik qilgan amir Sulaymonshoh va Sulton Husayn bilan kechgan jangda zafarga erishadi va Balxni egallaydi. Shundan so'ng Xalil Sultonga qarshi kurashish uchun Shohrux mirzo bilan bitimga erishadi. 1406-yilning fevralida Xalil Sulton mirzo bilan Qarshi yaqinida bo'lgan jangda ittifoqchilar bir nechta beklarning xiyonatga yuz tutib, jang maydonini tashlab ketishlari oqibatida mag'lubiyatga uchragan. Pirmuhammad mirzo Balxga, uning qo'shinida xizmat qilayotgan amir Shohmalik esa Xurosonga qochishga majbur bo'lgan. Pirmuhammadning qarorgohi va harami Xalil Sulton tomonidan o'lja qilingan. Ushbu mag'lubiyatdan bir yil o'tgach, ya'ni 1407-yilning 22-fevralida taxt vorisi o'zining vaziri amir Pir Ali Toz tomonidan bo'g'ib o'ldirilgan.

Pirmuhammad mirzodan yetti o'g'il qolgan: Qaydu mirzo, Xolid mirzo, Sa'd Vaqqos mirzo, Qaysar mirzo, Sanjar mirzo, Jahongir mirzo va Buzanjir mirzo.

OBONBEK

Sohibqiron farmoniga muvofiq 1403-yilning 13-martida 29 yoshida Qorahisor yaqinida bevaqt olamdan ko'z yumgan Muhammad Sulton mirzoning jasadini Sultoniyaga, undan Samarqandga eltish vazifasiga tayinlangan mas'ullardan.

ODIL

Amir Temurning sodiq navkari, beklilik darajasiga ko'tarilgan, lashkarboshi. Anqara jangida Sohibqiron qo'mondonligidagi qo'shin markazi (*g'o'l*) ning chap qanotdan o'rin olgan.

ODIL AXTACHI

1393-yilning martida Amir Temur va Sheroz hukmdori Shoh Mansur askarlari o'rtasida sodir bo'lgan jangda jasorat ko'rsatgan. Sohibqiron boshi uzra qalqonini tutib, uni Shoh Mansur qilichi zarbasidan saqlagan.

OLTUN (ALTUN) BAXSHI

Sohibqiron ayg'oqchi guruhi (*qaravul*) a'zosi, bek. Hindiston va Rum yurishlari qatnashchisi. Panipat muhorabasi chog'i oliy hukmg muvofiq Bashariy, Musa, Kamol va Oltun baxshi boshliq bo'linmalar qo'shinining ilg'or qismi (*hiravul*)ga ko'mak berishga belgilangan.

1398-yilning 18-dekabr tunda Dehli shahridan chiqib qochgan Sulton Mahmudxon va Malluxonni ta'qib etishga tayinlangan sarkardalar safidan o'rin olgan. 1399-yilning 12-yanvarida Allohodbek va Boyazid qavchin bilan hamkorlikda Gang daryosi atrofida turgan Muborakxon lashkari to'g'risida ma'lumot keltirish uchun razvedka (*qaravul*)ga yuborilgan.

1400-yilning 22-dekabr kuni Damashq sari yo'l olgan va Qaraqba pushtasida tushgan Sohibqiron Sayin Temur, Donaxoja Apachi, To'kal bavurchi, To'kal Tamuqa qavchin va Oltun baxshini ayg'oqchi (*qaravul*) guruhiga belgilagan hamda g'anim ayg'oqchi guruhiga qarshi yuborgan. 1401-yilning 15-fevralida oliy farmonga ko'ra amirzoda Sulton Husayn bilan birga Damashq qal'asi devori tagidan qazilgan naqblarga o't qo'yishni o'ziga tegishli ishchilarga buyurgan.

OQBUG'A BAHODUR

Nayman urug'i vakili. Sohibqironning safdoshi va mulozimi. 1370-yili Balxdan Samarqandga qaytayotgan Temurbek tomonidan devonbegi mansabiga loyiq topilgan. Sohibqiron 1376-yilda uchinchi bor Xorazmga yurish qilgan chog'da Oqbug'a bahodurni Samarqand boshqaruviga tayinlagan.

1380-yili Xuroson viloyati Mironshohga berilgan paytda boshqa atoqli beklar va sarkardalar qatori Oqbug'a o'n to'rt yoshlik mirzo xizmatiga belgilangan. Amir Temurning harbiy yurishlarida yirik harbiy qismlarga qo'mondonlik qilgan nomdor sarkarda 1389-yilda sarbadorlar hamda Hojibek Joniqurboniy fitnasini bostirish uchun Tusni qamal qilgan va shaharni bir necha kundan keyin egallagan.

1393-yilning mayda Sheroz yaqinidagi Potila (*Gavdi Potila*) mavzesida Sohibqiron hamda Shoh Mansur askarlari o'rtasida kechgan dahshatli savash chog'i Oqbug'a o'g'li Temurxoja bilan birga ilg'or qism (*hiravul*)ga tayinlangan. Hindiston safari chog'ida Hiroto hokimi sifatida qoldirilgan Oqbug'a bahodur 1399-yilning sentabrida Hind yurishidan zafarli qaytayotgan Sohibqiron bilan Sariqqamish mavzesida diydorlashgan. 1402-yilda Hirotda dunyodan ko'z yumgan Oqbug'a vaqtinchalik Gozurgohda dafn qilingan. Keyinchalik jasadi Shahrizabzga keltirilgan va shu yerda ko'milgan.

OQYOLSHOH

Burg'uchining o'g'li. Sohibqiron sarkardalaridan. 1387-1388-yili Shayx Ali bahodur va Tilak qo'rchi hamrohligida Qaro Muhammad turkmanni topish uchun mas'ul etib tayinlangan.

OQ TEMUR BAHODUR

1370-yili Samarqandda o'tgan qurultoydan oldin ilg'or qism (*hiravul*) qo'mondoni mansabiga munosib topilgan. 1376-yilda Shayx Muhammad Bayon sulduz vafot etgach, Sohibqiron sulduz tumanini boshqarishni Oq Temurning zimmasiga yuklagan. 1386-yili Kichik Lur poytaxti Xurramobodda kasalga chalinib, vafot etgan.

PIR ALI SULDUZ

1394-yilda Umarshayx mirzo tomonidan Shahriyor qal'asi boshqaruviga tayinlangan. 1399-yilning 10-martida Hindiston yurishidan zafar bilan qaytib kelayotgan g'olib qo'shinning Sind daryosini kechib o'tishi uchun ko'priq qurishga mas'ul etib belgilangan.

Damashq sahrasida Misr podshohi Faraj bilan bo'lgan muhorabada Sulton Mahmudxon, Xalil Sulton mirzo, G'iyosiddin tarxon, Shayx Arslon va boshqa tuman hamda hazora beklari qatorida qo'shinning o'ng qo'lidan joy olgan. Anqara muhorabasida Abu Bakr mirzo, Jahonshohbek, Qaro Usmon turkman va To'kal barlos bilan birgalikda so'l qo'l (*juvang'ar*)ning qunbuliga tayinlangan. Qo'niya, Oqshahr, Qaro Hisor, Alaniya, Adaliyani zabt etishda faollik ko'rsatgan.

PIRMUHAMMAD

Tag'oybug'a barlosning o'g'li. Iskandar mirzo ibn Umarshayx mirzoning mulozimi, sarkarda. Anqara jangida Sohibqiron qo'mondonligidagi qo'shin markazi (*g'o'l*)ning o'ng qanotidan joy olgan. Xitoy safari boshlangan kezda Xalil Sulton, Ahmad mirzolar, Xudaydodi Husayniy va boshqa atoqli sarkardalar rahbarligidagi qo'shin safida Toshkent, Shohruxiya va Sayramni ishg'ol qilish uchun tayinlangan.

Hamidulla DADABOYEV,
Mudofaa vazirligi huzuridagi
jamoatchilik kengashi a'zosi,
professor

ONAMNING YUZINI YORUG' QILDIM...

Xato qilishdan qo'rqish kerak

Bilim yurtini 1986-yil tamomlaganimdan keyin meni o'sha paytlarda Turkiston harbiy okrugi, deya yuritilgan Vatanimga jo'natishdi. 2002-yilgacha Qarshi shahrida joylashgan aerodromda harbiy xizmatimni o'tadim. Faoliyatim davomida 11 turdagi samolyotni boshqardim. Ammo har safar uchishga chog'lanarkanman, doim qo'rquv bo'lgan. Aslida bu holatni to'g'ri deb bilaman. Qo'rquv xato qilishdan tiyilib turishga zamin bo'ladi. Samolyot havoda

ohangda) safdoshlarimni yo'qotdim. 2000-yil jangovar mashg'ulotlar paytida ikki samolyot to'qnashuvi oqibatida 2 nafar safdoshim vafot etdi. Bu juda og'ir bo'lgan edi (ko'zi yoshlandi). Hech qachon ko'z oldimdan ketmaydi. Bir umrga xotiramda muhrlanib qoldi. Oshxonada birga taomlangan safdoshlarim oradan bir-bir yarim soat o'tib yo'q. Bu hodisani oilasiga qanday tushuntirishni, bolalarining ko'ziga qay tarzda qarashni bilolmasdim... (Vafot etgan bir harbiy uchuvchining 4 yashar va 7 yashar o'g'illarini o'z otalig'iga olgan qahramonimiz ularni voyaga yetkazdi. Hozirda ular ham harbiy xizmatda faoliyat yuritmoqda. Biri otasi singari harbiy uchuvchi, ikkinchisi esa Chirchiq oliy tank qo'mondonlik-muhandislik bilim yurtini tamomlagan. Ikki ham katta ofitser. Rustam aka bu voqealarni aytib berarkan, buni yozmay qo'yaverishimni iltimos qildi. Ammo men va'daga vafo qilmadim. Chunki insondan chin insoniylik xislatlari qolishini barchaga aytgim keldi. Vaqti kelsa, o'z bolasiga otalik qilolmayotgan ayrim "insonlar"ga o'rmak sifatida ko'rsatgim keldi).

Armiya: kecha va bugun

Harbiy xizmatni ichidan biladigan inson sifatida qo'rqmay ayta olamanki, 20-25 yil oldingi armiya bilan bugungisining farqi juda katta. Bu yotoq joyi bo'ladimi, ovqatlanish ratsionimi, mashg'ulotlar o'tkazish maydonimi, qurol-aslaha bo'ladimi, boringki barcha-barchasi tubdan yangilangan. Mashg'ulotlarda ishtirok etish uchun o'zimiz bir hafta oldin borib, nishonlarni joylashtirib kelar edik. Hozir barchasi avtomatik tarzda bajarilmoqda. Bunday o'zgarish va islohotlarga "Xalq va armiya - bir tan-u bir jon" shiori ostida o'tkazib kelinayotgan tadbirlar davomida harbiy qismlarga tashriflar chog'ida barcha guvohi bo'lmoqda. Shuning uchun ming marta gapirgandan bir bora ko'rgan afzal. Oradagi farqni yoshi katta bo'lgan vatandoshlarimiz yaxshiroq anglab yetadi.

Yoshlarni hayratlantirish qiyin

Bugungi yoshlarning dunyoqarashi juda keng. Ularning diqqatini jalb qilish osonmas. Birov voqea-hodisalar bilan hayratlantirish qiyin. Chunki telefon orqali barcha ma'lumotlarni keragidan ortiq holda bilib, ko'rib, munosabat bildirib o'tirishibdi. Ammo yoshlarimizning ko'pchiligi dangasa. Ularga yaratilayotgan imkoniyatlar talaygina bo'lishiga qaramasdan, o'z ustida ishlashni xohlashmaydi. Barcha narsaga osonlik va yengillik bilan erishishni istashadi. Aslida buning imkoni yo'q. Uch avlod uchrashuvlarida ular bilan ko'p bora suhbatlar qilish asnosida shu fikrga kelyapman. Mehnatsiz rohat bo'lmaydi. Yoshlarimizning ko'pchiligi esa rohatga mehnatsiz va qiyinchiliksiz erishgisi keladi. Bunga ota-onalar ham sababchi bo'lib qolmoqda. Dangasalikni yig'ishtirish vaqti keldi. Yoshlar ertamiz egalari ekanligini inobatga olsak, ularning taqdiriga hech birimizning bee'tibor bo'lishga haqqimiz yo'q. Erishilayotgan yutuqlarimiz o'zimizniki, ammo kamchiliklar ustida ishlashimiz kerak.

"Vatanparvar" muxbiri Sherzod SHARIPOV suhbatlashdi.

Dam olish kuni 4-5 yoshli o'g'lim bilan ko'cha aylangani chiqdik. Erkaroq o'sayotganligi bois xar-xashalari yig'iga aylanib ulgurgan edi hamki, tepamizdan pastlaganacha samolyot o'tib qoldi. Barcha gina-kuduratlarini unutgan o'g'lim, baland binolar orasiga samolyot singib ketgunicha ko'zini uzmadi... Qo'limdan mahkam ushlaganacha o'sha tomonga tez-tez qarab qo'yarkan: "Dada, katta bo'lsam, men ham samolyot haydayman..." deya ko'zyoshlarini yengi bilan artib qo'ydi.

Aslida uchuvchi bo'lish istagi barchamizda ham bo'lgan, desam, mublag'a bo'lmas kerak. Ammo bunday sharafli va mashaqqatli kasbning egasi bo'lish barchaga ham nasib etavermaydi. Rustam Boymirzayev ana shunday sharafli kasbdan kamol topgan harbiy uchuvchi. Bugungi kunda iste'foda bo'lishiga qaramay, Toshkent shahri mudofaa ishlari boshqarmasi faxriylar bilan ishlash bo'limi rahbarining o'rinbosari sifatida faoliyat yuritmoqda. U bilan suhbatlashish jarayonida anglaganimiz shu bo'ldiki, iste'fodagi podpolkovnik Rustam Boymirzayev o'ta kamtarin, so'zni qadrlaydigan va berilgan va'dasiga vafo qilishga harakat qiladigan inson ekan.

Bolalik...

Bolaligim Andijon viloyatida o'tdi. Bobomning o'g'itlari va buvimning tayyorlagan shirin taomlari mening ulg'ayishimda ahamiyati katta bo'lgan. Uncha katta bo'lmagan tomorqaga buvim har yili mevali ko'chat ektirardi. Bobom esa chorvachilikka qiziqqanligi sabab ikki, uchta qo'y boqardi. Mendagi chorva hamda yerga bo'lgan mehr o'shalardan o'tgan. Bolalik inson umrining eng beg'ubor pallasi bo'lar ekan. Unutilmas, yodda qoladigan juda ko'p voqea-hodisalar bo'lib o'tganki, oradan 60 yildan ortiq vaqt o'tgan bo'lsa-da,

hali-hamon bolalikni qo'msayman. Bugun o'zim bobo bo'ldim, nevaralarim bilan bir dasturxon atrofida ovqatlanarkanman, beixtiyor bobom va buvimni xotirlayman. Takrorlanmas va xotiradan o'chmas onlar bo'lgan ekan...

Va'daga vafo

1980-yilda o'rta maktabni tugatib, bolalikdagi orzum, uchuvchi bo'lish uchun Chelyabinskda oliy harbiy aviatsiya bilim yurtiga hujjatlarimni tayyorladim. Imtihan topshirish uchun bilim yurtining o'zida jismoniy va fanlardan tayyorgarlik jarayonlarida ishtirok etib yurgan paytlarim oyog'imni sindirib oldim. Orzularim ushalmaligini bilib, tushkun kayfiyatda uyga qaytdim. Aslida sinovlar jarayonidagi harbiylashtirilgan tayyorgarlik va yashash sharoitlari og'ir edi. Maktabni endigina bitirib borgan 18 yoshli o'spirin uchun birdaniga buyruqlarga so'zsiz itoat etish va ularni bajarish oson emasdi. Bir tomondan jarohat tufayli uyga qaytganim, meni xursand qilardi. Shunday kunlarning birida onam yonimga kelib, "Bolam, uchuvchilik kasbini tanladingmi, qancha qiyin bo'lmasin tanlovingdan voz kechma. Agar yuzimni yerga qaratadigan bo'lsang, uyga qaytmasligingga ham roziman!" dedi. Barchasini boshidan boshlash kerakligini darhol tushunib yetdim. Maqsadim qat'iyatga aylandi. "Uchuvchi bo'laman!" deya onamga va'da berdim. 1981-yil qayta imtihan topshirish uchun yana o'sha bilim yurtiga borib, kursantlik-ka qabul qilindim. Onamning, "Yuzimni yerga qaratma!" degan so'zlari haligacha quloqlarim ostida jaranglab turadi.

muallaq turishini inobatga olganda, uning biror detalining ishdan chiqishi fojia bilan yakunlanishi hech gapmas. Bir safar shunday holat bo'lgan edi. 11 000 metr balandlikda maxsus topshiriqni bajarish uchun uchib ketayotganimga qayerdandir tutun kirishni boshlagan. Manzilgacha hali ancha masofa yurish kerak. Nafas olishning ham imkoni bo'lmaydigan darajada tutun kuchaydi. Kislorod yetkazib beradigan apparatni taqqanim bilan ko'zni bekitishning imkoni yo'q. Ko'rish darajasi ham pasaya boshladi. Tavakkal qilolmayman. Bizga begona bo'lgan aerodrom bilan bog'lanib, qo'nishga majbur bo'ldim. Bunday holatlar uchuvchilar tilida "Avariynaya posadka" deyiladi. Injener-texnik xodimlar tekshirishi natijasida bitta uskuna kuyganligi ma'lum bo'ldi.

Topganlarim va yo'qotganlarim

Sharafli kasbim ortidan qadr topdim. Ishonchli do'stlar davrasi, orzumga yetishishdek baxt, onamga bergan va'daning bajarilishi va Vatanim sarhadlarini samodan turib qo'riqlashdek muqaddas burchga sodiq bo'ldim. Sinfodoshlarimning aksariyati uchuvchi bo'lishga ahd qilgan edi. Ammo bu baxtga erishish faqat menga nasib qildi. Buning uchun taqdirimdan minnatdorman. Agar imkon bo'lib, hayot qaytadan berilganida ham yana va yana uchuvchilik kasbini tanlagan bo'lardim.

Yo'qotganlarimga keladigan bo'lsam... (biroz o'ylanib turgandan so'ng mayus

1945-yil 3-fevral,
soat tungi o'n ikkilar
chamasi. Harbiy qism
qo'mondonligining
yerosti istehkomi.

– Serjant Rahimov!
– Eshitaman, o'rtoq polkovnik!
– Guruhingga maxsus topshiriq bor.
Ancha mashaqqatli vazifa, ammo buni
uddalashingizga ishonaman. Tayyormisan!
– Xuddi shunday, o'rtoq polkovnik!
– Yigitlaring sening boshchiligidagi
mohir razvedkachi bo'lib shakllandi.
Barchasi janglarda toblangan, belgilangan
topshiriqlarning uddasidan chiqqan
shovvozlardir. Faqat bu gal vaqt oz, bir soat
ichida vazifaga kirishishlarning shart.
– Uddalaymiz, o'rtoq polkovnik! Topshiriq
haqida ma'lumot bersangiz bo'lgani.
– Juda yaxshi, eshit...
Razvedka guruhi komandiri serjant
Azimjon Rahimovga qo'mondonlik tomonidan
maxsus topshiriq yuklatildi. Guruhi bilan Oder
daryosining o'ng sohiliga o'tib, bayroq tikishi
va dushman mudofaasini razvedka qilishi
lozim. Tun zulmatida razvedkachilar vazifaga
kirishdi. Eni yuz ellik metr bo'lgan daryo suvi
yupqa muzlagani sabab undan suzib o'tish
mushkul. Faqat o'ta ehtiyotkorlik va ustalik
ila bildirmasdan kerak chog'da qayiqda, kerak
bo'lsa suzib o'tishga to'g'ri keladi. Gitlerchilar
chekinayotganiga qaramay, yaralangan
chiyabo'ri kabi har qarich yer uchun jon berib,
jon olayotgan bir pallada bu vazifaga kirishish
o'limga yuz tutish bilan barobar.
Razvedkachilar avtomatlarini yelkalariga
osib, birin-ketin suvga tusha boshladi. Orta
chekinmas guruh azamatlari oldida serjant
Rahimov suzib bormoqda. Dushman o'qlari
tinimsiz daryoni qaynatar, chiyillaganicha
yigitlarning yon-veridan o'tib turardi. Ularning
tez harakati, chaqqonligi ish berdi. Daryo
sohiliga bezavol yetib borishdi. Azimjon
bayroqni daryo bo'yiga tikdi. Keyingi vazifaga
tez kirishilmasa, dushman ulardan voqif
bo'lishi tayin. Razvedkachilar vaqtni o'tkazmay,
oldinga qarab intildi. Uch yuz metrler chamasi
ichkariga kirib, okop qazib, platsdarmni
egalladilar. Endigi asosiy vazifa gitlerchilar
mudofaasi qayerda ekanligini aniqlash.
Serjant Rahimov buning uddasidan chiqdi.
Qism shtabiga xabar berish uchun yigitlardan
birini ortga qaytardi. U chap sohilga o'tib, qism
komandiriga vaziyat haqida axborot berganida
soat tungi uchdan oshgan, qism jangchilari
o'ng qirg'oqqa o'tishga shay turardi. Vaqtni
qo'ldan boy bermay, ular harakatga kirishdi
va mohir razvedkachilar sabab okoplarga
joylashdi.
Dushman sovet jangchilarini o'ng sohilga
o'tganini payqab, barcha qurol turlaridan,
minomyot va artileriyadan dahshatli o't
ochishga tushdi. Gitlerchi kalxatlar osmondan
bombalar tashladi. Ammo jangchilarimizga bas
kela olmadi...

BUXORONING MATONATLI O'G'LONI

* * *

Olamga ajdaho nafasini purkagan Ikkinchi
jahon urushi bosh ko'targanida Azimjon
Rahimov o'n olti yoshni qarshilagandi. Bu
paytda Buxorodagi o'rta maktabning 8-sinfini
bitirgan yigitcha shahardagi shoyi to'qish
fabrikasida ishchi edi. Urush sabab fabrikada
mahsulot ishlab chiqarish sharoitga moslanib,
yangicha tashkil qilindi. "Front uchun, g'alaba
uchun!" shiori ostida yonib mehnat qilayotgan
necha yuzlab fidoyilar safida Azimjon g'ayrat
va shijoati bilan ajralib turardi. Uning bir
xayoli o'n sakkiz yoshga to'lib frontga yo'l
olishda. U urush maydoni qay darajada
dahshatli ekanini eshitib, his qilib tursa-da,
yoshlik shijoati ila janggohga intilardi.

Buxoro o'g'lioni urush avj pallaga
chiqqanda, ya'ni 1943-yilning martida
ko'ngillilar safida frontga otlandi. Bir necha
oy harbiy ta'lim olgach, tengqur do'stlari
bilan jangchilar safiga qo'shildi. Bu paytda
gitlerchi bosqinchilarga qarshi beayov janglar
borardi. Shunday qilib, Azimjon Rahimovning
jangovar yo'li 77-Chernigov diviziyasining
o'qchi polkidan boshlandi. O'n sakkiz yoshli
qahramonimiz Ukrainani dushmandan ozod
qilishda ko'p bora jasurlik ko'rsatdi. Uning
mardligi, chaptastligi, razvedkadagi mahorati
razvedkachilar guruhiga komandir bo'lishiga
zamin yaratdi. U guruhi bilan dushman
qarorgohlari haqida muhim ma'lumotlar
yetkazar, "til" ushlab kelar, komandirning
jangovar topshiriqlarini a'lo darajada
uddalardi.

Rahimov razvedkachilar guruhi bilan
Bug daryosini kechib o'tishda ko'rsatgan
qahramonligi uchun III darajali "Shuhrat"
ordeni bilan taqdirlandi hamda unga serjant
unvoni berildi.

Janglar shiddat ila davom etmoqda.
Janggoh xuddi yonib turgan doshqozonni
eslatadi. Do'zax otashi hukm surgan bu otashda
navqiron umrlar har lahzada yo'qlikka yuz
tutadi. Ha, bunday qirg'inbarotda omon qolish,
jasorat ko'rsatish oson emas. Azimjon esa har
bir jangda mardlik va matonat namunalarini
ko'rsatardi.

Serjant Rahimov xizmat qilayotgan
harbiy qism artileriya tayyorgarligidan
so'ng 1945-yilning yanvarida gitlerchilarning
ishongan mudofaa marrasini yorib o'tdi.
Oldinda harakat qilayotgan bir guruh
jangchilar dushman transheyasiga bostirib
kirdi. Ular orasida Azimjon ham bor.
Transheya ichidagi ayovsiz jangda vzvod
komandiri halok bo'ldi. Ahvol og'ir, har
lahzada jangchilarni qo'llab turadigan
komandirni yo'qotish yigitlarni sarosimaga
solmasligi kerak. Buni teran anglab turgan
Rahimov vzvod komandirini o'z zimmasiga
oldi va jangchilarga "Olg'al!" deya askarlar
bilan dushman tomon otildi. Jangchilar
uning ketidan shijoat ila hujumga o'tdi.
Bosqinchilarning ikki pulemyot nuqtasi va
askarlari yakson etildi. Jang shiddat bilan
davom etar, serjant Rahimovning sa'y-harakati,
"Ura!" sadosi ortidagi qo'llab-quvvatlashi ila
jangchilar oldinga qarab intilardi...

dushman qarorgohini qancha tez yo'q qilsak,
yuzlab begunoh insonlarning hayotini saqlab
qolamiz. Buning uchun bizga "til" kerak.

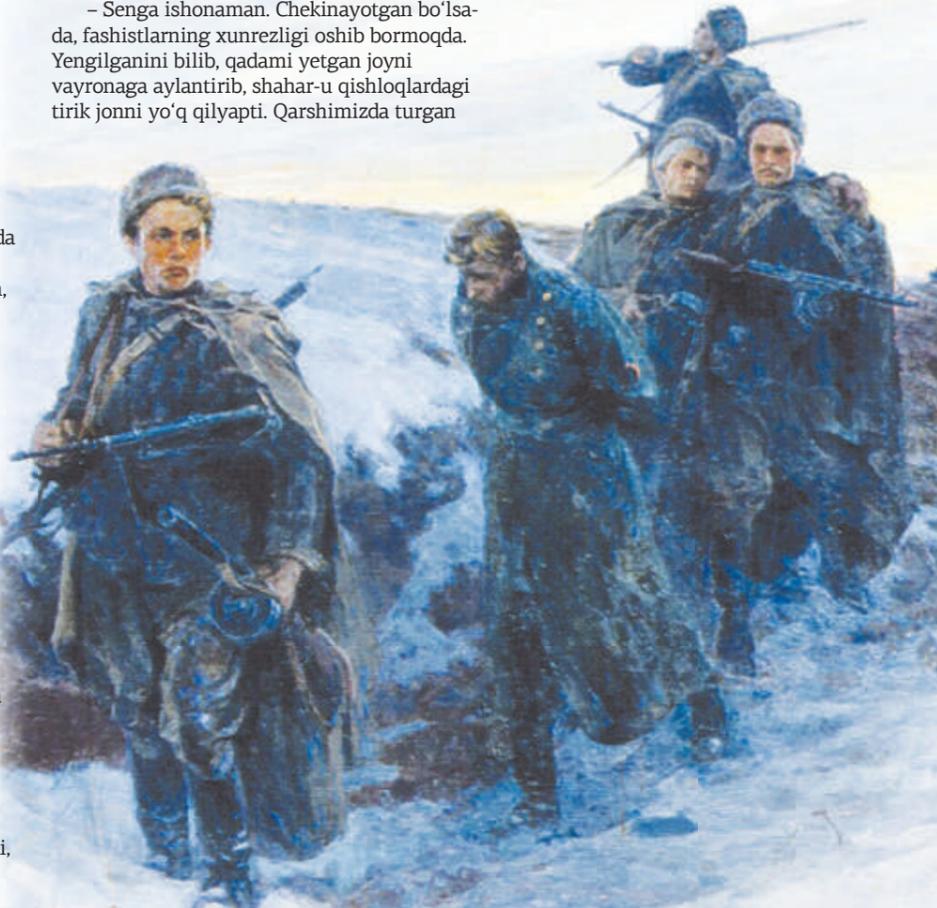
– Bajaramiz, o'rtoq polkovnik! Faqat
buning uchun guruh bilan harakat qilish
xavfli deb o'ylayman. Uchta razvedkachi bilan
eplasa bo'ladi. Fashistlar qo'nalg'asi haqida
to'liq ma'lumotga ega bo'lib, reja ishlab
chiqsak bo'lgani.

– Fikringga qo'shilaman, men ham
shuni o'ylab turgandim. Fashistlar ayni
fursatda kuchli kuzatuvga ega. Bosqinchilar
qarorgohiga yaqinlashish oson emas. U
yerga kirib "til" olib kelish bundan-da
mushkul. Ikkita safdoshingni tanlab, vazifaga
kirishinglar.

– Xo'p bo'ladi!..
Uch azamat razvedkachi "til" oviga
kirishdi. Dushman qarorgohiga qayerdan
yaqinlashish, kirish mumkin, obdan o'rganib
chiqildi, yo'nalish belgilandi. Ammo xavfsiz
nuqtaning o'zi yo'q, lekin harakat qilish
shart. Rahimov va uning dovyurak yigitlari
dushman mudofaasiga yaqinlashdi. Hozircha
hammasi joyida, ichkariga kirib olinsa
bo'lgani. Biroq gitlerchilar ularni sezib qoldi,
ikki o'rtada otishma boshlandi. Tengsiz
olishuvda Azimjon Rahimov og'ir yarador
bo'ldi...

1945-yilning fevralida janglarda
qahramonlik ko'rsatgan bir guruh
jangchilarga Sovet Ittifoqi Qahramoni
unvoni berish to'g'risida farmon e'lon qilindi.
Qahramonlar ro'yxatida razvedka guruhining
mohir komandiri serjant Azimjon Rahimov
ham bor edi. Buxoroning bahodir o'g'lioni
1945-yilning iyulida Moskvaning Katta Kremli
saroyida ulug' unvon tantanali ravishda
topshirildi.

Zulfiya YUNUSOVA,
"Vatanparvar"
"Xotira kitobi" asosida tayyorlandi.

SHOHSUPA

(xabarlar)

BOKSCHILARIMIZ UMUMJAMOA HISOBIDA BIRINCHI

Ozərbayjonning Boku shahrida boks bo'yicha "Great Silk Way-2024" xalqaro turniri bo'lib o'tdi. Unda terma jamoamiz a'zolari 5 ta oltin, 7 ta kumush, 6 ta bronza, jami 18 ta medalni qo'lga kiritib, umumjamoada hisobida birinchi o'rinni egalladi. Ushbu muvaffaqiyatga Mudofaa vazirligi Oliy sport natijalarini rivojlantirish markazi (MVSM) vakillari ham munosib ulush qo'shishdi.

Ozərbayjon, Polsha, Rossiya, Italiya, Eron. Qozog'iston, Qirg'iziston kabi mamlakatlarning kuchli bokschilari ishtirokida kechgan xalqaro turniri charm qo'lqop ustalarimiz ko'tarinki ruhda boshladi va yuqori natijalar bilan yakunladi. Ayniqsa, Asilbek Jalilov (-51 kg), Xo'janazar Nortoziyev (-54 kg), Fazliddin Erkinboyev (-80 kg) va Bahodir Jalolov (+92 kg) o'zlarining ilk janglaridanoq raqiblariga nisbatan katta ustunlik qilgani O'zbekiston mazkur musobaqa favoriti ekanini ko'rsatdi. Xususan, Jalilov qirg'izistonlik Anvarjon Hodjiyevga, Nortoziyev ozarbayjonlik Amin Mammadzodaga, Erkinboyev mezbonlar vakili Ilyas Magomedovga,

Jalolov esa eronlik Rouzbeh Safariga qarshi jangda raqibiga hech bir imkoniyat qoldirmadi. Bu bokschilarimiz ana shu ko'tarinki ruhni musobaqa oxirigacha saqlab qoldi va yakunda turnir g'olibiga aylandi. Ular safiga MVSM vakili Saidjamshid Jafarov ham qo'shildi. E'tiborga molik jihati unga finalda -75 kg vaznli boshqa bir bokschimiz Javohir Ummataliyev raqiblik qildi. Ushbu jang Saidjamshidning g'alabasi bilan yakunlandi va xalqaro turnirning oltin medalini bilan taqdirlandi, Javohir esa kumush medal bilan kifoyalandi.

Ahamiyatli jihat. Boku shahrida o'tkazilgan "Great Silk Way-2024" xalqaro turnirining yana ikki vazn toifasi bo'yicha final jangi O'zbekiston charm qo'lqop ustalari o'rtasida kechdi. -80 kg vaznli bokschilarimiz Rahmatilla Boymatov va Fazliddin Erkinboyev o'rtasidagi raqobatda Fazliddin g'oliblikka erishdi. Eng og'ir vazndagi nomdor bokschimiz Bahodir Jalolov esa finalda MVSM vakili Jahongir Zokirovga qarama-qarshi keldi. Mazkur jangda, baribir, katta tajriba o'z so'zini aytdi -Jalolov g'alaba qozondi.

Shuningdek, 8 ta vazn bo'yicha final janglarida ringga ko'tarilgan 11 nafar bokschimizdan Asilbek Jalilov eronlik Mahdi Parvizidan, Hujanazar Nortoziyev qozog'istonlik

Timur Kabdeshovdan ustun kelib, xalqaro turnirning oltin medaliga sazovor bo'ldi. Hal qiluvchi final jangida raqibiga imkoniyatni boy berib qo'ygan bokschilarimiz Shahina Ne'matova (-54 kg), Hudoynazar Fayzov (-57 kg), Abdulloh Ma'daminov (-63,5 kg) va Bekzod Hamidov (-71 kg) esa musobaqaning kumush medali bilan taqdirlandi. Shu tariqa, bokschilarimiz "Great Silk Way-2024" xalqaro turnirining 5 ta oltin va 7 ta kumush medalini qo'lga kiritdi.

Xalqaro turnir yakunida yana 6 nafar bokschimiz shohsupaga ko'tarildi. Shodiyorjon Meliqo'ziyev, Sayat Ilyasov, Shavkatjon Boltayev, Diyorbek O'rolov va Ziyoda Yarashova o'z vazn toifalarida musobaqaning bronza medaliga sazovor bo'ldi. Ular safidan armiyamizning -60 kg vaznli bokschisi Baxtiyor Asadov (MVSM) ham o'rinni oldi.

Shunday qilib, O'zbekiston terma jamoasi 18 ta (5 ta oltin, 7 ta kumush, 6 ta bronza) medal jamg'arib, umumjamoada hisobida musobaqa g'olibiga aylandi. Mezbonlar jamoasi 5 ta oltin, 6 ta kumush, 10 ta bronza, jami 21 ta medal bilan ikkinchi pog'onadan joy olgan bo'lsa, uchinchi o'rinni 3 ta oltin, 2 ta kumush, bitta bronza, jami 6 ta medal jamg'arib Qozog'iston terma jamoasiga nasib etdi.

Yaqinda Italiyaning Busto-Arsizio shahrida boks bo'yicha "Parij-2024" yozgi Olimpiya o'yinlari uchun yo'llanma beruvchi kvalifikatsion turnir bo'lib o'tgan va unda milliy terma jamoamizning 9 nafar bokschisi ham qatnashib, 5 nafar yo'llanma sohibiga aylangandi. Mazkur musobaqaga qadar Hasanboy Do'smatov (-51 kg), Abdumalik Xalakov (-57 kg), Bahodir Jalolov (+92 kg) va Nigina O'ktamova (-54 kg) kabi charm qo'lqop ustalarimiz "Parij-2024" yo'llanmasi sohibiga aylangan edi. Italiyadagi musobaqadan so'ng ular safiga Sabina Boboqulova (-50 kg), Ruslan Abdullayev (-63,5 kg), Asadxo'ja Mo'ydinxo'jayev (-71 kg), To'rabek Habibullayev (-80 kg) va Lazizbek Mullajonov (-92 kg) ham qo'shildi. Bugungi kunda erkaklar terma jamoamiz 7 ta vaznda (to'liq tarkib), ayollar terma jamoamiz esa 2 ta vaznda "Parij-2024" yo'llanmasi sohibiga aylanib turibdi. Endi ayol bokschilarimizni navbatdagi Olimpiya saralash musobaqasi kutmoqda. U 23-may - 5-iyun kunlari Tailandda bo'lib o'tadi

QILICHBOZLIK

1-aprel kuni qilichbozlik sportida "Parij-2024" yozgi Olimpiya o'yinlari uchun reyting ochkolarini jamg'arish davri rasman yakunlandi. Sablya bo'yicha O'zbekiston terma jamoasi a'zosi, Mudofaa vazirligi Oliy sport natijalarini rivojlantirish markazi vakili Zaynab Dayibekova ushbu reyting orqali 4 yillikning eng nufuzli musobaqasiga yo'llanma oldi. Qolgan yo'nalishlardagi qilichbozlarimiz 27-28-aprel kunlari BAAda o'tadigan qit'aviy litsenzion turnirda qatnashib, yo'llanma olishga harakat qilishadi.

DZYUDO

Tarkibidan MVSM vakillari ham o'rinni olgan dzyudo bo'yicha O'zbekiston terma jamoasi a'zolari Turkiyaning Antaliya shahrida mukofot jamg'armasi 154 ming yevrodan iborat "Katta dubulg'a" turnirida qatnashishdi. 19 nafar dzyudochimizdan faqat Shahram Ahadov (-73 kg) bronza medalini qo'lga kiritdi va "Parij-2024" yozgi Olimpiya o'yinlari reyting ochkosiga ega bo'ldi. "IJF" reytingida hamon peshqadamlik qilayotgan MVSM vakili Diyora Keldiyorova murabbiylar qarori bilan mazkur turnirda qatnashmadi.

BADIY GIMNASTIKA

Fransiyada o'tkazilgan Gran-pri turnirida O'zbekiston terma jamoasi bittadan oltin va bronza medaliga sazovor bo'ldi. Gimnastikachimiz Taxmina Ikromova yakkalik dasturining ko'pkurash yo'nalishida 128.750 ball jamg'arib, g'oliblikka erishdi. Mumtoza Ishoqzoda, Shahzoda Ibragimova, Iroda Sodiqova, Evelina Atalyans, Amaliya Mamedovadan iborat terma jamoamiz esa guruh bahslarida, ya'ni 3 ta tasma va 2 ta to'pda mashq bajarishda 30.550 ball jamg'arib, shohsupaning uchinchi pog'onasidan joy oldi.

PROFESSIONAL BOKS

AQShning Michigan shtati Detroyt shahrida tashkil etilgan boks oqshomida ham yurtimiz Shohjahon Ergashev navbatdagi jangini o'tkazdi. Eng yengil vazn toifasida chempionlikka da'vogar professional bokschimizga panamalik Xuan Xuyertas raqiblik qildi. 10 raundga mo'ljallangan jang birinchi raunddayoq yakunlandi - Shohjahon London Olimpiadasi ishtirokchisini nokautga uchratdi.

SPORT GIMNASTIKASI

Turkiyaning Antaliya shahrida sport gimnastikasi bo'yicha "World Challenge Cup"ning navbatdagi bosqich bahslari o'tkazildi. Unda O'zbekiston terma jamoasi a'zosi Oksana Chusovitina muvaffaqiyatli qatnashdi. U musobaqaning tayanib sakrash dasturi bo'yicha bahslarida shohsupaning ikkinchi pog'onasidan joy oldi va kumush medal bilan taqdirlandi. Ushbu bahslarda sloveniyalik Tyasa Kisselef g'olib chiqqan bo'lsa, vengriyalik Greta Mayer (Vengriya) 3-o'rinni egalladi.

TENNIS

Sloveniyada o'tkazilgan xalqaro turnirning juftlik bahslarida O'zbekistonning birinchi raketkasi Nigina Abduraimova ham sovrindor bo'ldi. U chexiyalik Jesika Malechkova bilan duet hosil qildi va so'nggi hal qiluvchi final bosqichida AQSh vakilasi Anna Rojers hamda portugaliyalik Fransiska Xorxe tandemiga qarshi kortga chiqdi. Uch set davom etgan bahs 4:6, 7:5, 8:10 hisobida Anna va Fransiska juftligi g'alabasi bilan yakunlandi, Nigina va Jesika dueti esa vitse-chempionga aylandi.

Har soatda, har onda Vatan Himoyaga sezar ehtiyoj...

VATAN KUTAR

Men aybliman, notavon boshim
Tegib ketsa qilichingizga.
Mazlum to'kkan har tomchi yoshin,
Daxli yo'qdir mutlaqo sizga.

Qachonlardir boshi tik millat,
O'rganmishdir egishga bo'yin.
Topilganda biror vaziyat
Boshini sal ko'tarib qo'yning.

Va yoniga o'ltiring birpas,
Manglayiga uning qarangiz.
Qullik axir qonunda emas,
Qonda bordir – qon esa yangi.

Mutelik-ku hali singmagan,
Tomirida shiddat uyg'oting.
Ko'ksi yaramozor bu Vatan,
Qabatiga siz uni torting.

Shunda bilsin qadni kermoqdan,
Tik bo'lmoqdan o'zga yo'q iloj.
Har soatda, har onda Vatan
Himoyaga sezar ehtiyoj.

TARIX VA ISMSIZ QAHRAMON

Nog'ora chalinar, qadamlar zarbi
Janggohga musiqa bo'lib taralar.
Eng so'nggi urushning qurboni kabi,
O'larak – qahramon yaralar.

Vatan deb olovli qorachiqdari
Qilichga ko'ksini tutadi keskin.
Shonli Turkistonning bayrog'i sari
Yiqilar qahramon, yiqilar ezgin.

Lashkarlar eng so'nggi urush bodasin,
Simira o'larlar, o'larlar icha.
Semirar qurbonga aytganicha tahsin,
Tarixga aylanib olgan bir kecha.

U Vatan hurligin ko'ra olmagan,
Ko'zlarin yumganicha uxlaydi mangu.
Boshida marsiya aytadi Vatan,
"Bolam, qutlug' bo'lsin muqaddas uyqu".

Yillar betizgin ot kabi choparlar,
Yutinib, yutoqib shoshiladi vaqt.
Bayroqdor kelajak nog'ora chalar,
Tarixni qurbonlar yaratmas faqat.

Tirik vujudlarning qahqahasida
Tarix ming bir tusni etajak qabul.
Ona yer alplarga o'qir qasida,
Hayot – o'tmish yuzidagi burqa ul.

Benom qahramonlar qonidan to'ygan,
Zamin yasharajak oxirga qadar.
Boqiy qolsin deya ona Vatanim,
Qoni bilan uni sug'orar mardlar!

Xurshid ABDURASHID,
shoir

KURSANT SOG'INCHI

Yashayapman sizdan olisda
Mehringizni qo'msadim, ona.
O'zingizga shivirlab asta
Sog'inganim aytsaydim, ona.

Uyga borsam, ostonada siz
Qo'lda kapgir, ko'zda yosh bilan:
– Eson-omon keldingmi? – deysiz,
– Nima yeysan, aytgin, jon bolam?..

Qadringizni bilmadim goho,
Xafa qilib qo'ydim nogahon.
Shu ta'tilda aytsammikan yo
Sog'indim, deb sizni, onajon.

Mehrda yo'q ekan andisha,
Ona – mushfiq, o'g'il-chi – nolon.
Tushlarimga kiring shu kecha
Sog'inganim aytay, onajon!

Shahzod JO'RABOYEV,
O'zbekiston harbiy aviatsiya
instituti 2-bosqich kursanti

MILLIY ARMIYAM

Dushman tanlamaydi zamon yo makon,
Mudom sergak bo'lmoq har inson burchi.
Har bir er yurak Alp, Rustami doston,
Har bir qiz ruhida yashaydi Barchin.
Jasur jangchi qizlar, jasur o'g'lonlar
Maktabi erursan, milliy armiyam.

Qo'lda qurol, dilda Vatanga mehr,
Askar jondan kechar, ontdan kechmaydi,
Xalqni oila kabi avaylar, qo'rir,
Ofitser shunchaki qasam ichmaydi.
Beshikda ulg'ayar Sohibqironlar,
Hamisha yovqursan, milliy armiyam.

Qonda bo'lmasa gar bekor, deydilar,
O'zbekning ajdodi o'tgan kurashib.
Keragida erk-chun jonin qiydilar,
G'animni yengdilar mudom birlashib.
Qo'rquv yo'q, xatar yo'q oqshom-u tonglar,
Posbonga g'urursan, milliy armiyam.

Kimdir yovqarasa qoni qaynaydi,
Yurtga tosh otganni sog' qo'ymas doim.
Asraydi, jonidan ko'p avaylaydi —
Insonga azizdir talpingan joyi.
Senda bo'y cho'zmishdir necha nihollar,
Senki jon tomirsan, milliy armiyam.

Yulduz O'RMONOVA,
harbiy jurnalist

HAYOT

Boshim egib qo'ymagin, hayot,
Yoshim to'kib qo'ymagin, hayot.
Ermak qilib tuyg'ularimni
Jonim o'tda kuydirma, hayot.

Sabog'ingda sabrni ko'rdim,
Qancha sitam, jabrni ko'rdim.
Goho mehr, qahrni ko'rdim,
Jonim o'tda kuydirma, hayot.

Umr ekan faslga qiyos,
Ba'zan bahor, ba'zan esa yoz.
Ochilganda umidlar qiyg'os,
Jonim o'tda kuydirma, hayot.

Hali bordir qancha istagim,
Axir baxtim qancha istadim
Qara, qo'ymay qancha qistadim,
Jonim o'tda kuydirma, hayot.

SOG'INDIM SIZNI, ONAM

Qo'lda tor – mungli nolam,
Buncha tor bugun olam.
Izlab har nigohlardan
Sog'indim sizni, onam.

Tong ketsam, tun kutganim,
Tun ketsam, kun kutganim.
Oromin unutganim,
Sog'indim sizni, onam.

Yurak mushtiq har lahza,
O'sha mayin ovozga.
Termilib joynamozga
Sog'indim sizni, onam.

Onam deya qizimni,
Ovutaman o'zimni.
Oydinim, kunduzimni
Sog'indim sizni, onam.

Bog'imdagi rayhonim,
Endi mangu armonim.
Munisim, mehribonim,
Sog'indim sizni, onam.

Abror TOSHMATOV,
harbiy jurnalist

QON BOSIMIGA BEE'TIBOR BO'LMANG

Ko'plab odamlar duch keladigan sog'liq muammolaridan biri qon bosimidir. Qon bosimi – tomirlarda oqayotgan qonning shu tomirlar devoriga ko'rsatadigan bosimi, ya'ni tazyiqi sanaladi. U yurak ishi va tomirlar devorining qarshiligi tufayli vujudga keladi. Arteriyalar ichida arterial, kapillyarlar ichida kapillyar va venalar ichida venoz bosim bo'ladi. Qon bosimi qonning tomirlar sistemasi bo'ylab oqishiga imkon beradi va shu bilan organizm to'qimalarida moddalar almashinuvini ta'minlaydi.

Gipotoniya nima?

Gipotoniya markaziy asab tizimi faoliyatida tomir tonusi va nevrogromonal tartibning buzilishi oqibatida kelib chiquvchi xastalik bo'lib, qon bosimining keskin pasayishi bilan kuzatiladi. Ushbu kasallik surunkali (qon bosimining uzoq davr mobaynida pasayishi), o'tkir (boshqa bir kasallik belgisi sifatida), simptomatik (bemorda bosimning asta-sekin pasayishi) va bir martalik pasayish kabi bir necha turlarga bo'linadi.

Odatda qon bosimi ikkita ko'rsatkich bilan ifodalanadi. Birinchisi, sistolik bosim, ya'ni sistol paytida tomirlarda hosil bo'ladigan bosim (yurakning qisqarishi). Ikkinchisi, diastolik bosim, ya'ni diastol paytida tomirlarda mavjud bo'lgan bosim (yurakning bo'shashishi).

Sistolik bosim har doim diastolik bosimdan yuqori bo'ladi. Yurak-qon tomir tizimining tonusi (tarangligi) pasayganda tanada qon qosimi ham pasayadi. Tonometr yordamida o'lchanganda, yuqori (sistolik) raqam 100 mm simob ustuni, pastki (diastolik) raqam esa 60 mm simob ustunidan past bo'lgan taqdirda bemorga gipotoniya tashxisi qo'yiladi. Bu ko'rsatkich kichik va o'smir yoshdagi bolalarda 85-60 mm simob ustuni, 30 yoshdan oshgan insonlarda esa 105-65 mm simob ustunini tashkil qiladi.

Qon bosimi pasayishiga qanday omillar sabab bo'ladi?

Buning sabablari turlicha. Eng avvalo, ichki qon ketishlar, miokard infarkti, kamqonlik, bosh va orqa miya jarohatlari, yurak yetishmovchiligi, surunkali uyqusizlik kasallik kelib chiqishining asosiy sabablaridan hisoblanadi. Shuningdek, stresslar, nevrozlar, psixologik jarohatlar, ruhiy tushkunlik, loqaydlik, buyrak usti va osti bezlari faoliyatining buzilishi, gormonal o'zgarishlar, bosh miya ichki bosimining pasayishi, homiladorlik, oddiy suvsizlanish ham qon bosimining pasayishiga olib kelishi mumkin.

Aytish joizki, past qon bosimi insonning o'ziga xos xususiyati bo'lishi mumkin. Misol uchun, ayrim sportchilarda, og'ir jismoniy mehnat qiluvchi odamlarda gipotoniya yillab, ba'zan esa umrbod davom etishi mumkin. Biroq shunday bo'lsa-da, bu insonlar o'zlarini yomon his qilmaydi va ularga dori-darmonning hojati yo'q.

Qon bosimi pasayganda...

Odatda bunday paytda miyaga kislorod va ozuqa moddalari yetarli darajada yetib bormaydi. Natijada insonda bosh aylanishi, uyquchanlik, umumiy holsizlik, bosh og'rig'i, diqqatni jamlay olmaslik, ish qobiliyatining susayishi, ko'ngil aynishi, junjikish, terlash, ko'z oldining qorong'lashishi, jizzakilik kuzatiladi. Kasallik odatda surunkali kechib, ayniqsa qaytalanib turadi.

Qon bosimining normal yoki keskin pasayishini (masalan, qon yo'qotish, suvsizlanish, yurak kasalliklari yoki anafilaktik shok sababli) tana a'zolari jiddiy his etadi va buning oqibatida buyrak yetishmovchiligi, ongning buzilishi hamda koma holati ro'y berishi mumkin.

Agar bemorda ongning xiralashuvi, tanani sovuq, yopishqoq ter qoplashi, terining oqarishi kuzatilsa va u tez-tez hamda yuzaki nafas olsa, puls tezlashuvi hamda kuchsizligi kabi klinik belgilar aniqlansa, bu inson hayoti uchun xavfli bo'lgan ichki a'zolar va bosh miya gipoksiyasiga olib keluvchi o'tkir arterial gipotoniya belgilari hisoblanadi. Bunday holatda zudlik bilan shifokor ko'rigiga borish lozim.

Gipertoniya nima?

Gipertoniya deb qon bosimining normal qiymatlardan yuqori bo'lgan holatiga aytiladi. Odatda, 140-90 dan yuqori qiymatlar gipertoniya hisoblanadi. Aslida sog'lom odam qon bosimining normal qiymati 110-130, 70-90 oralig'ida bo'ladi. Bu ko'rsatkichlar o'zgariganda esa holatni nazorat qilish, odatlarni va turmush tarzini o'zgartirish, kasallik rivojlanishiga yo'l qo'ymaslik uchun muntazam tekshiruvlardan o'tish kerak.

Gipertoniyaning birinchi belgilari deyarli sezilmaydi. Buni faqat tonometr bilan qon bosimi darajasini o'lchash orqali bilish mumkin. Agar e'tiborsizlik qilinsa, vaqt o'tishi bilan u yurak kasalliklari, qon tomirlari, buyraklar muammolari va boshqa jiddiy asoratlarga olib kelishi mumkin. Yuqori qon bosimining asosiy sabablari orasida stress, semirib ketish, noto'g'ri ovqatlanish, jismoniy faollikning yetishmasligi va genetik omillar ham mavjud.

Kelib chiqishi sabablari

Kasallikning rivojlanish sababi uzoq vaqt davomida stress va tushkunlik holatida yurish, tez-tez psixologik zo'riqlashdir. Ko'pincha bularni doimiy emotsional taranglikni talab etadigan ish faoliyati keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, miya chayqalishiga uchragan bemorlarda ham kasallik rivojlanishi xavfi yuqori bo'ladi. Irsiy moyillik ham sabablar qatorida: agar kishining avlodida bu kasallik uchragan bo'lsa, unda ham ushbu kasallik rivojlanishi xavfi bir necha barobarga ortadi.

Kasallik rivojlanishiga ta'sir o'tkazuvchi omillardan asosiysi – bu kamharakat turmush tarzidir. Yosh o'tib borgani sari insonlarda ateroskleroz rivojlanishi mumkin, bu o'zgarish fonida qon bosimining oshishi esa vaziyatni yanada jiddiylashtirib yuboradi. Bu hayot uchun o'ta xavfli hisoblanadi, chunki toraygan qon tomirlar orqali miya, yurak, buyraklarning bir qismiga qonning bormay qolishi yoki yetarlicha bormasligi kuzatiladi. Agar qon tomir devorlarida tromb va xolesterin to'planmalari bo'lsa, ular kuchli bosim vaqtida ajralib, kapillyar qon tomirlarda tiqilib, qon o'tishiga to'siqlik qilishi mumkin. Bu holda miokard infarkti yoki insult yuzaga keladi.

Yuqori qon bosimini aniq ko'rsatadigan belgilar

- ▶ Bosh og'rig'i;
- ▶ ko'ngil aynishi;
- ▶ quvvatsizlik, surunkali charchoq;
- ▶ ko'krak qafasidagi siqilish hissi;
- ▶ notinch uyqu yoki uyqusizlik;
- ▶ kayfiyatning o'zgarishi;
- ▶ quloqlarda shovqin, boshda og'irlik;
- ▶ bosh aylanishi, ko'z oldi xiralashishi, ko'z oldida miltillovchi nuqtalar;
- ▶ burundan qon ketishi;
- ▶ nafas qisilishi.

Qanday odatlar qon bosimini oshiradi?

Yuqori qon bosimi ayollarda ham, erkaklarda ham qon tomirlari va yurak xurujlari xavfini sezilarli darajada

oshiradigan asosiy omillardan biridir. Spirtli ichimliklar, chekish, ortiqcha ovqatlanish, shuningdek stress va harakatsiz turmush tarzi yuqori qon bosimi hamda gipertoniya rivojlanishining sabablari ekanligini hammamiz bilamiz. Ammo kun davomida, kam suyuqlik ichish, organizmda vitaminlarning yetishmasligi, gavda holatiga e'tibor bermaslik (osteoxondroz nafaqat egilish va yelka, bo'yin og'rig'i, balki yuqori qon bosimining sababi hamdir).

Gap shundaki, bo'yin va orqa mushaklarining doimiy kuchlanishi qon tomirlarining spazmlari paydo bo'lishiga, miyaning qon ta'minoti yomonlashishiga va bosimning oshishiga olib kelishi mumkin, shifokor bilan maslahatlashmasdan, biologik faol qo'shimchalar va polivitaminlarga haddan tashqari qaramlik, energiya darajasining qisqa muddatli o'sishiga olib keladigan immunostimulyatorlar hamda dori-darmonlarni qabul qilish ham gipertoniya rivojlanishiga olib kelishi mumkin.

Kasallikning oldini olish

Buning uchun, avvalo, kasallik sababini aniqlash lozim bo'ladi. Mabodo bosim tashqi muhitning salbiy ta'sirlari sababli ko'tarilayotgan bo'lsa, bemor tinchlanish choralarini ko'rish, salbiy omilni bartaraf etishga harakat qilishi kerak.

Taomnomaga servitamin, minerallarga boy bo'lgan va kasallikka qarshi kurashishga yordam beruvchi mahsulotlardan ko'proq kiritish darkor. Ularga:

- ▶ sabzavotlar;
- ▶ mevalar;
- ▶ rezavorlar;
- ▶ ko'katlar;
- ▶ sut mahsulotlari;
- ▶ parhezboq go'sht;
- ▶ loviya;
- ▶ guruch, grechka kabilar kiradi.

Tandirdan uzilgan yangi non o'rniga bir-ikki kun turgan nonni iste'mol qilish foydali. Qon bosimi yuqori yuradigan bemorlarga osh tuzi iste'molini kamaytirish tavsiya etiladi.

Ertalab o'ringizdan turgandan keyin oshqozon-ichak, jigar va buyraklar uchun foydali bo'lgan ne'matlardan iste'mol qiling. Nahorda bir piyola qaynatilgan iliq suv ichish organizmni zaharli moddalardan tozalaydi. Ertalab kuzatiladigan behuzurlik holatidan, keksalarga azyiat beruvchi qabziyatdan saqlaydi.

Nonushtada qatiq yoki tvorog, choy o'rniga o'rikli damlama, mevalar, tushlikka esa lavlagidan tayyorlangan salat, ko'proq dimlab, bug'da pishirilgan taomlar iste'mol qilish buyuriladi. Nonni kamroq yeyish lozim. Ovqatga kamroq tuz solish, qovurilgan, ziravorli, qo'y go'shti solingan ovqatlardan voz kechishga to'g'ri keladi. Haftasiga 1-2 marta baliq, tovuq go'shtidan tayyorlangan taomlar iste'mol qilish lozim.

G. HOJIMURODOVA tayyorladi.

UY O'ZIMIZNIKI, LEKIN KO'CHA-CHI?

Bolaligimizdan kattalarga gap qaytarmaslik, ularning yuziga tik qarab so'zlamaslikni uqtirishgan. Ba'zan yoshligimizga boribmi yo haqligimizni isbotlashga urinibmi, birovni ranjitib qo'yganimizni sezmay qolamiz. Qulog'imizga quyilgan pand-u nasihatlar bizni to'g'ri yo'lga solish uchun aytilganini yoshimiz ulg'ayib borgan sari teranroq anglay boshlaymiz. Shu ma'noda, milliy urf-odatlarimiz, qadriyatlarimiz, ayniqsa axloq-odobga doir an'analarimizning jamiyat hayotidagi ahamiyati beqiyos.

Oilada ota-onani hurmat qilish, ular bilan bamaslahat ish ko'rish, gaplarini yerda qoldirmaslik, ayol kishini e'zozlash, aka-uka, opa-singillarga mehr-muruvvatli bo'lish, qarindosh-urug', qo'ni-qo'shnilar holidan xabardor bo'lib turish faqat odob doirasidagi qoidalar emas, balki insoniy burch sanaladi. Bu burch bizga ajdodlarimizdan meros sifatida o'tgan va turmushimizni yoritib turgan milliy qadriyatlarga asoslanadi. Aslida har bir millat qiyofasi uning o'z milliy urf-odatlarini, an'analariga nechog'li sodiqligi bilan belgilanadi.

Keling, kundalik turmush odatlarimizga bir nazar tashlaylik. O'zbekning xonadonida uy yumushlari tong saharda eshiklarni ochib, ko'cha-hovlilarni supurib-sidirishdan

boshlanadi. Uy bekalariga bolalikdan: erta tongdan saranjom-sarishtalangan xonadonga farishtalar rizq-ro'z, fayz-u baraka ulashadi, degan ezgu e'tiqod singdiriladi. Yoxud eshikdan kirib kelgan mehmonni ochiq yuz bilan kutib olish, dasturxoniga bismillohir rahmonir rahim, deya qo'l uzatish, yaxshi niyatlar qilib, duo o'qishgacha – bari-barida bola ruhiyatini to'g'ri tarbiyalaydigan, ma'naviy kamolotida juda asqatadigan ibratlar bor.

Darhaqiqat, bir qo'lini ko'ksiga qo'yib, samimiy tabassum bilan salomlashayotgan yurtdoshimizni xorijliklar orasidan osongina tanib olishimiz shundan. Afuski, shunday go'zal axloq-odobimiz, odatlarimiz ayrim yurtdoshlarimiz e'tiboridan chetda qolayotgani ularning yurish-turishi, muomalasidan sezilmoqda. Hatto jamoat joylarida bir-birini haqoratlayotgan, or-nomus, andishani biroz unutayotganlarga duch kelamiz.

Yaqinda ko'p qavatli uyda yashovchi bir tanish ayol kuyunib gapirib qoldi: – Ba'zan uyimiz atrofidagi ariqlar axlat, xazon uyumlariga to'lib qoladi. Har kuni ertadan kechgacha ishda bo'lganim uchun o'tgan dam olish kuni tevarakni tozalab, xazonlarni olib tashlamoqchi bo'lib, qo'shni yigitlarni yordamga chaqirdim. Ular ko'maklashsa, birpasda saranjom-sarishta qilamiz, deb o'yladim. Biroq og'iz ochishim bilan ular: "E, opa, tozalash sizga qoldimi? Kim iflos qilgan bo'lsa, o'shalar tozalasinda!" deyishsa bo'ladimi.

– Axir, hammamiz shu uyda yashaymiz, atrof toza-ozoda bo'lib tursa yaxshi-ku! – desam, ulardan biri: "Qo'ysangiz-chi, shu bosh og'rig'ini" desa deng. Qiziq, "dom"da yashab bular dangasa bo'lib qolishganmi yo mehnatga umuman layoqati, hafsalasi yo'qmi? Balki men ularni yordamga chaqirib noto'g'ri qildimikan? Balki bunday yumushlar, rostdan ham, ular uchun "bosh og'rig'i"dir...

Qo'shni ayolning hasrati meni o'ylantirib qo'ydi. Uning da'vatiga yigitlarning loqayd, aytish mumkinki,

qo'pol munosabati zamirida nima yotibdi? Axir, ayol kishining so'roviga "labbay" deb javob berish bo'z bolani yanada ko'rkam, tanti qilib ko'rsatmaydimi? Shuningdek, jamiyatda, xususan oilada ayolni asrash, og'ir ishlarga urintirmaslik, tashqi tahdidlardan himoyalash har qanday manaman degan erkakning burchi emasmi?..

Shunday o'ylar bilan qo'shni ayolning dardini o'zimcha mushohada qilarkanman, bir mahal bir o'qituvchimiz ikkichi o'quvchilarga tanbeh berganda qo'llaydigan: "He, o'qimagan!" degan ibora yodimga tushdi. Ha, ehtimol, o'sha qo'rs yigitlar chindan kitob o'qimagan, bolaligida ertak eshitmagandir. Quruq pand-nasihatning o'zi ularga yuqmagandir. Darvoqe, bolalar uchun yaratilgan ertaklarda qahramonlar bejiz kuchli, jasur va mard qilib tasvirlanmaydi. Ertak o'qigan, eshitgan bola ulardan ta'sirlanadi va o'zi ana shu qahramonlarga o'xshagisi keladi. Kitobxonlik odatga aylangan oila muhitida tarbiya topgan bola bora-bora mutolaani o'ziga odat qilib oladi va bu jarayon uning hayotida izsiz ketmaydi. Bunday bola, avvalo, o'zining qadrini va ayni paytda atrofidagi odamlarni qadrlashni o'rganib ulg'ayadi.

Hozir matbuotda bolalarning kitobni kam o'qiyotgani, kompyuter, internet kabi texnik vositalardan har doim ham to'g'ri foydalana olmayotgani, hech qanday ma'naviy oziqa bermaydigan oldi-qochdi filmlar va qo'shiqlarga ishtiyoqi ortib borayotgani, oqibatda ma'naviy dunyosi qashshoqlashayotgani haqida behuda bong urilayotgani yo'q. O'zingiz o'ylang, bugun oyog'i ostidagi cho'pni bir chetga olib qo'yishga eringan o'smir ertaga oila, jamiyat va Vatani oldidagi burchini, mas'uliyatini qay darajada his eta oladi? Mahallada hashar uyushtirilsa, qo'ni-qo'shnilar bolachaqlari bilan jamuljam bo'lishardi. Shunday paytlari mo'ljalidagi ish ham uddalanar, o'zaro gurgung ham avjiga chiqardi. Hatto anchadan buyon bir-biridan araz-gina qilib yurganlar

jamoatchilik oldida uyalganlaridan yarashib ketardilar, odamlar o'rtasidagi mehr-oqibat, birdamlik, bir-biridan yordamini ayamalik, o'zaro hurmat kuchayardi. Bolalikda bunday ajoyib an'analarimizning mohiyatini tushunmagan bo'lsam-da, endi ularning hayotimizdagi o'rni nechog'li muhimligini his qilyapman. Yuksak madaniyat, sivilizatsiya degan tushunchalar to'g'ri, ammo bu cho'qqilar hech qachon o'zligimizni yo'qotish evaziga egallanishini istamasdim.

Albatta, hayotda har bir inson o'zining mustaqil fikriga ega bo'lishi va uni amin-erkin bayon etish huquqiga ega. Shu o'rinda G'arb hayoti, turmush tarziga xos individuallik sharqona urf-odatlarimizga to'g'ri kelmaydi, deb qarovchilar bor. Ular g'arbcha individuallik ruhida, muhitida tarbiya topgan o'smir har qanday masalada mustaqil qaror qabul qilishni istab qolishini misol qilib ko'rsatishadi. Lekin bu masalaga tor ma'noda qarashni anglatadi, deb o'ylayman. Masalan, o'zbek oilalarida farzandining ulg'ayib, biror kasb egasi bo'lishidan tortib, turmush qurishigacha, hatto uyli-joyli bo'lishigacha ota-ona o'zini javobgar his qiladi. Bu xalqimizning avloddan avlodga o'tib kelayotgan odatlaridan biridir. Lekin masalaning boshqa bir tomoni bor.

Xo'sh, bunga farzandlarning javobi qanday? Men besh o'g'il, besh qizni tarbiyalab voyaga yetkazgan bir oilani bilaman. O'n nafar bolani hech kimdan kam qilmay katta qilaman deb, umrini mehnatga baxsh etib, keksayib qolgan ota-onaga endi ularning birortasining nafi tegmayotgani achinarli hol. Bu ham mayli, aka-uka, opa-singillar o'rtasida nojo'ya gap o'tsa yoki birortasining topish-tutishi yomon bo'lsa, bechora ota-ona balogardon. Mana shunday oilalarni ko'rib-kuzatganda, ayrim urf-odatlarimizni biroz o'zgartirishimiz kerakmikan, degan o'ylar boradi kishi. Chunki farzandlarimizni har bir narsa haqida o'z fikri bo'lishiga o'rgatish va ularga har qanday darajaga o'z mehnati bilangina erishish mumkinligini uqtirish kerak. Biz esa ularni ayaymiz, o'zimizni qiynab bo'lsa-da, aytgan narsasini olib beramiz, qo'shimchasiga turli imkoniyatlar yaratamiz-u, ulardan qanday foydalanayotgani bilan ishimiz yo'q.

Bir kun kelib ularning dangasa, layoqatsiz bo'lib qolganini ko'rib, o'sha qo'shni ayolga o'xshab hasrat qilamiz. Biroq suyagi qotgan bolani yo'lga solishga kech qolgan bo'lsak-chi? Vaqtida o'zimiz bo'sh qo'ygan jilovni endi qattiq tortsak, bu qanday natija berarkan?!

BUYUK IXTIROLAR

QOG'UZ
QANDAY PAYDO
BO'LGAN?

Hayotimizni qog'ozsiz tasavvur qilish qiyin: maktabdagi jamiki kitoblari, daftar va turli hujjatlar hammasi qog'ozdan tayyorlanadi. Qog'oz hayotimizda juda muhim rol o'ynaydi.

Insoniyat yozish uchun materialni qog'oz ixtiro qilmasdan ancha avval topgan. Yozuv uchun asosiy materiallar pergament, qayin po'stlog'i va mum bilan qoplangan yog'och taxtalar bo'lgan. Yozma yodgorliklar uchun asosiy material sifatida qo'zi va buzoqlarning maxsus ishlangan terisidan tayyorlangan pergament ishlatilgan.

Xitoyda iyerogliflar bambuk poyasini yoqish orqali ipak o'ramlariga maxsus siyoh bilan yozilgan. Bunda bambuk og'ir va mo'rt, ipak esa qimmat bo'lgan. Afsonalarga ko'ra, imperator Tsay Lunga qog'oz tayyorlashning arzon va texnologik jihatdan ilg'or usulini o'ylab topishni buyurgan. Tsay Lun o'zidan oldingi izlanishlarni hisobga olib, 105-yilda qog'ozni ixtiro qilgan. U tut tolalari, yog'och kuli, latta va kanopni aralashtirib, maydalagan va unga suv qo'shib, hosil bo'lgan massani qolipga (*yog'och ramka va bambuk elak*) quygan. Quyoshda quritib, massani toshlar bilan tekislagan. Natijada sifatli qog'oz varaqlari paydo bo'lgan. O'sha paytlar ixcham va arzon yozuv vositasiga talab yuqori bo'lgan.

Shu tariqa qog'oz takomillashib, yillar o'tib hozirgi holatga kelgan.

BIZ VATANNING ERKATOYLARI

*Ko'z ochdik nurafshon Vatanda,
Bag'ri hur, nurjilo maskanda.
Bu zamin quyoshga ostona,
O'lkalar ichida yagona.*

*Nurli va nurafshon ertamiz,
Ona el bag'rida erkamiz.
O'ylamang dangasa, tanbal deb,
Shahdimiz ko'rganlar qoyil der.*

*Biz axir kelajak vorisi,
Vatanning tayanch, or-nomusi.
Ko'zlarga to'tiyo har gardi,
Biz yurtning erkatoiy dilbandi.*

Zulfiya YUNUSOVA

Kichik

VATAN *(hikoya)*

O'shanda to'rtinchi sinfda o'qirdim. Oilamiz boshqa qishloqqa ko'chadigan bo'ldi. Ko'chishdan bir kun oldin akam bilan otam mollarni haydab, yangi uyimizga ketishdi. Ularga itimiz ham ergashdi. Ko'chamiz, degan kundan boshlab bobom qandaydir bezovtalanib qoldi. Rang-ro'yi o'zgarib, nigohlariga g'amginlik indi. Xushchaqchaq bobom tuyqus indamas odamga aylandi.

Ertalab turganimizda, bobomni hovlidagi eski tut daraxtiga suyanib o'tirgan holda ko'rdik. Go'yo tut qulab ketyapti-yu, bobom uni suyab turgandek edi. So'ng bobom bog'imizdagi daraxtlar yoniga borib, ayrimlarini qo'llari bilan silab, ayrimlarini mehr bilan ushlab, ular bilan asta-sekin pichirlab xayrlashdi. Ungacha ertalabki nonushta tayyorlagan buvim hammamizni dasturxonga taklif qildi.

– Mazangiz bo'lmayaptimi, bobosi? – Choy uzata turib so'radi buvim.

– Hammasi yaxshi, xavotir olmanglar, – dedi bobom sekingina xo'rsinib.

Bobom uzoq tilovat qilib, fотиha o'qidi. Bobomdagi xomushlik fотihadan so'ng bir lahza hammamizni chulg'agandek bo'ldi. U kishining ovozdagi mahzun dard bizning ham yuraklarimizga ko'chdi. Keyin uydagi qolgan-qutgan narsalarni yig'ishtirib, tugunlarga tugdik, kichik qutilarga joyladik. Birozdan so'ng Shoyim tog'a mashinasida yetib keldi. Bobom mendan boshqa hammani mashinaga chiqishga undadi.

– Yaratgan egam hamrohlaring bo'lsin! Sog'-omon yetib olinglar, – dedi bobom fотihaga qo'l ochib. Huvullagan hovlimizni g'alati jimlik chulg'adi. Bobom bog'imizdagi daraxtlarga, ishkonga, hovli etagidagi shiyponchaga, molxona va bostirma tomonlarga qarab yana xo'rsindi, og'ir-og'ir nafas oldi.

Bu orada uyimizni sotib olgan Erdon tog'a oilasi bilan ko'chib keldi. Ularning yuki biznikiday bir mashina chiqar-chiqmas ekan. Salom-alikdan so'ng bobom qo'lidagi kalitlarni unga topshirib duo qildi:

– Iloyo, bu uyda to'ylar qiling, xonadoningizda yaxshi kunlar ko'p bo'lsin!

– Keyingi haftada xudoyi qilamiz. Xabar beramiz, kelasiz-da, Jo'ra bobo, – dedi Erdon tog'a xursand bo'lib.

– Albatta kelamiz, Erdonboy!

So'ng bobom hovlini yana mehr bilan kuzata boshladi. Uning hovlidan uzoqlashgisi kelmasdi. Bir aziz narsasini yo'qotgan odamday jonsarak edi.

Uyning yangi egalari ko'chlarini tushirish va kiritish bilan mashg'ul.

Bu manzarani kuzatib turgan bobomning ko'zlari yoshlanganini ko'rib, mening ko'nglim buzildi. Buni sezgan Erdon tog'a bobomni bir piyola choyga taklif qilib, agar xohlasa, qolib, mehmon bo'lib ketishini ham alohida ta'kidladi.

– Mayli, bir piyola choy ichaylik, keyin yo'lga tusharmiz, – dedi bobom hamon ketgisi kelmay.

Endi bizning sobiq, eski chorpoyamizga yangi dasturxon yozildi. Non, choy, qand-qurs qo'yishdi.

– Bu hovli-joy otamdan qolgan edi,

– deb hikoyasini boshladi bobom hazin ovozda. – Bolaligim mana shu hovlida o'tdi. Shu hovlida voyaga yetdim, bola-chaqali bo'ldim. Shu hovlida soch-soqolim oqardi. Hayotimning eng yaxshi va og'ir kunlari ham shu hovlida o'tdi. Rahmatli ota-onam va bir farzandimni shu hovlidan chiqardim. Tug'ilib o'sgan uying kichik Vatan ekan, Erdonboy. Endi bu Vatanni sizga topshirdim. Uni menga o'xshab yaxshi ko'ring, menday qadrlang. Bu Vatanga mehr qo'ying, Erdonboy inim!

– Bobojon, kichik Vatan ham bo'ladimi? – beixtiyor so'radim.

– Bo'ladi, bolam, bo'ladi. Odamning tug'ilgan uyi, hovli-joyi, bu kichik Vatani. Ana shu kichik Vatannar yig'ilib-yig'ilib, birlashib-birlashib ulug' Vatanga aylanadi...

Men bobom bilan katta yo'lga chiqqanimizda, hamon kichik Vatan – uyimiz haqida, do'stlarim va uy bilan bog'liq shirin xotiralar og'ushida edim. Qalbimda esa ulug' va bepoyon Vatanning yorqin manzaralari namoyon bo'la boshlagan edi...

Ashurali JO'RAYEV

Vatan

VA MILLAT TIMSOLI

Sohibqiron tavallud topgan kun mamlakatimizda har yili ko'tarinki ruhda keng nishonlanadi. Bu yil ham ulug' sarkarda tavalludining 688 yilligi tadbirlari katta xursandchilik bilan o'tkazilmoqda.

Ana shunday tadbirlardan biri Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakultetida ham "Amir Temur – Vatan va millat timsoli" shiori ostida har yilgidan-da o'zgacha tarzda, ko'tarinki ruhda nishonlandi. Tadbirda universitetda faoliyat yuritayotgan professor-o'qituvchilar, talaba-yoshlar, Surxondaryo viloyati musiqali drama teatri aktyorlari,

mudofaa ishlari bo'limi hamda keng jamoatchilik vakillari ishtirok etdi.

So'zga chiqqanlar Amir Temurning harbiy mahorati, saltanatni boshqarish strategiyasi, ilm-fan, madaniyat va bunyodkorlik homiysi sifatidagi faoliyati haqida batafsil ma'lumot berdi. Bu borada "Temur tuzuklari" asari bobokalonimiz shaxsiyatini teranroq anglashda muhim tarixiy risola ekani ta'kidlandi.

"Adolat kuchda emas, kuch adolatdadir", degan shior Amir Temur saltanatining ildizlari musaffo buloqlardan suv ichgan nihollar yayrayshnab ko'kka bo'y cho'zaveradi. Buyuk ajdodlardan meros qadriyatlar qondan

qonga o'tib, avlodlar tiynatida yashayveradi. Bugun ham sohibqironning mardlik, jasorat, adolat, tadbirkorlik, vatanparvarlikka yo'g'rilgan ezgu fazilatlar Prezidentimiz yuritayotgan siyosatda yaqqol namoyon bo'lmoqda.

Tadbirda viloyat musiqali drama teatri aktyorlari tomonidan Amir Temur monologi mahorat bilan ijro etilgan bo'lsa, talaba-yoshlar ijro etgan vatanparvarlik mavzusidagi qo'shiqlar barchaga bayramona kayfiyat ulashdi.

Jamshid NAZAROV,
Termiz davlat universiteti
O'zbek filologiyasi fakulteti tyutori

Harbiy san'at

Mixail Nikitskiyning "Amir Nizomiddin Alisher. Uning davlat arbobi va shoir sifatidagi faoliyati" (Sank-Peterburg. 1856.) mavzusidagi tadqiqotidan lavha.

Temur va Movarounnahrning kuchli hukmdorlaridan bo'lgan Amir Husaynning o'zaro manfaatlarini ularni qalin do'stlikka undadi: ikkovi ham bir maqsadga – dushmani Vatanidan quvib chiqarishga intildilar. Shuning uchun Ilyos Xo'ja Koshg'arga qaytib ketganidan so'ng ular unga hujum qilib yengishdi. Ilyos Xo'ja ittifoqchilar zarbasidan keyin o'ziga kelgach, Temur va Husaynga shunday zarba berdiki, ular jang maydonidan qochib ketishdi. Lekin samarqandliklarning mardona himoyasi va Ilyos Xo'ja lashkaridagi ko'psonli o'lim holatlari uni o'z yurtiga qaytib ketishga majbur qildi. Uning yo'qligidan foydalangan Temur safdoshi bilan Yaksart va

Oksus oralig'idagi yurtini qo'lga kiritdi hamda ular orasida hukmronlik da'vosi xususida nizo paydo bo'ldi.

Qiyinchiliklarda toblangan do'stlik yana Husaynning singlisi va Temurning nikohi bilan mustahkamlangan edi: lekin ularning qarama-qarshi tabiati tufayli bu ittifoq uzoqqa cho'zilishi mumkin emasdi. Arzimas, oilaviy ikir-chikir mojarolari bu ikki bek kelishuvining buzilishiga sabab bo'ldi. Ulardagi dushmanlikni kuchaytiruvchi holatlardan biri Sharafiddinning hikoyasida ko'rsatilgan bo'lishi mumkin. Uning aytishicha, Temur suyukli rafiqasi – Husaynning singlisiga, xalqqa yordam berish uchun sovg'a qilgan tillolarini qaynog'asi

olib qo'ygan. Undan tashqari, Husayn Temurni isyonda ayblagan va Temur bu ayblovlardan izzat-obro' bilan chiqib ketgan bo'lsa-da, Husaynning bunday munofiqligini kechira olmadi, bundan so'ng Husayn singlisining vafoti ularni bog'lab turgan qarindoshlik rishtalarini uzib tashladi.

So'ngra Temur o'zini himoya qilish bahonasida katta kuch to'pladi va ikki raqib o'rtasida urush boshlanib ketdi. Bu urushning boshida Temurning omadi kelmadi: shuni ham hisobga olish kerakki, ustunlik Husayn tarafida bo'lishidan tashqari, u Temurdan Qarshi qal'asini tortib olgan edi. Temurning o'zi xabar berishicha, u bu muhim istehkomni dushman qo'lida qoldirishni o'ziga uyat deb biladi. Lekin qal'ada turgan kuchli lashkar va uning tashqarisidagi 12 000 askarni kamsonli qo'shin bilan hujum qilib olib bo'lmasligini Temur tushunardi. Shuning uchun u hiyla-nayrang ishlatishga qaror qildi: Oksusga yaqinlashishi bilan qo'shinini daryo bo'yiga berkitib qo'ydi-da, o'zini Xurosonga qochdi, degan mish-mish tarqatirdi.

Qal'adagi qo'shin bu yolg'on gaplarga ishonib, sustlashib, ayshishratga berildi. "Temur

yengilgan va uning dushmanlari tartibsizliklarni ko'paytirgan paytda", u 253 botir jangchini olib, Oksusdan o'tib, Shegri-kend (*Shahrikent*) qishlog'iga kelib, u yerda 24 soatga qoldi. Dam olib, tezda Qarshiga yo'l oldi va qal'aga 21 chaqirim qolganida jangchilariga narvonlar yasashni buyurdi, o'zi esa atrof-muhitni o'rganish bilan shug'ullandi. Hamma narsa tayyor bo'lgandan keyin Temur qorong'i kechada qal'aga hujum qildi, soqchilarni qirib tashladi va to'satdan kechasi qilingan hujumdan hamma lashkar esankirab qolib, uning askarlari kamsonli ekanligini sezishmadi va u barcha kuchi bilan qal'aga tashlandi. Baland, shiddatli hayqiriqlar bilan ular o'zini ko'psonli qilib ko'rsatishdi va bu o'z natijasini berdi.

Tarjimon: Kamoliddin NOSIROV,
O'zFA Temuriylar tarixi davlat
muzeyi xodimi

@Vatanparvargaxatbot
"Vatanparvar" birlashgan tahririyati
bilan bog'lanish uchun telegram bot

**SHU SONNING
ELEKTRON SHAKLI**

VATANPARVAR MUASSIS O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MUDOFAA VAZIRLIGI www.mudofaa.uz	Tahririyat kengashi: general-mayor Hamdam Qarshiyev polkovnik Otabek Yuldashev polkovnik Alisher Boboxonov Maqsud Abilov Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin. Gazeta Mudofaa vazirligi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar departamenti – "Vatanparvar" birlashgan tahririyatining kompyuter markazida sahifalandi.	Bosh muharrir: podpolkovnik Ahror Ochilov ISSN 2010-5541 Gazeta O'zbekiston Matbuot va axborot agentligida 2008-yil 6-iyunda 0535 raqami bilan ro'yxatga olingan. Telefonlar: kotibiyat: 71 260-36-50 buxgalteriya: 71 260-35-20 yuridik bo'lim: 71 260-29-41 faks: 71 260-32-29	Navbatchi: kapitan Aziz Norqulov Sahifalovchi: Dilnoza Meliqo'ziyeva Musahhih: Zebo Sariyeva Buyurtma: V-5729 Hajmi: 6 bosma taboq Bichimi: A3 Adadi: 34 218 nusxa Bosishga topshirish vaqti: 14:00 Topshirildi: 14:30 Gazetaning yetkazib berilishi uchun obunani rasmiylashtirgan tashkilot javobgar. Gazetaning poligrafik jihatdan sifatli chop etilishiga "O'zbekiston" NMIU mas'ul.	Gazeta juma kuni chiqadi. Gazeta 1992-yilning 24-iyunidan chiqqan boshlagan. Nashr ko'rsatkichi: 114. Bahosi: kelishilgan narxda. "O'zbekiston" nashriyot-matbaa ijodiy uyi bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Toshkent shahri, Alisher Navoiy ko'chasi, 30-uy. 1 2 3 4 5 6 Manzilimiz: 100164, Toshkent, Universitet ko'chasi, 1-uy.
	t.me/mv_vatanparvar_uz t.me/mudofaavazirligi	www.mv-vatanparvar.uz	mudofaavazirligi	mudofaavazirligi